

NÁRODNÝ PROJEKT: VYSOKÉ ŠKOLY AKO MOTORY ROZVOJA VEDOMOSTNEJ SPOLOČNOSTI

ČASŤ 1

MASIFIKÁCIA, DIVERZIFIKÁCIA A KVALITA VYSOKÉHO ŠKOLSTVA

1.4

ODLIV MOZGOV - SLOVÁCI ŠTUDUJÚ A PRACUJÚ V ZAHRANIČÍ

ZELENKA (23 NS), PÁVIŠ (20 NS)

**Národný projekt
Vysoké školy
ako motory rozvoja
vedomostnej spoločnosti**

ITMS: 26110230120

Moderné vzdelávanie
pre vedomostnú spoločnosť

Projekt je spolufinancovaný
zo zdrojov EÚ

Európska únia
Európsky sociálny fond

Obsah

1	Úvod.....	3
2	Slováci na vysokých školách vo svete a v Českej republike.....	4
2.1	Študenti na zahraničných vysokých školách.....	4
2.2	Študenti a absolventi na českých vysokých školách.....	8
2.3	Študenti a absolventi na slovenských vysokých školách	11
2.4	Dôvody štúdia na českých vysokých školách.....	13
3	Kariéry absolventov vysokých škôl.....	14
3.1	Prieskum absolventov vysokých škôl v Českej republike a na Slovensku	14
3.2	Mobilita absolventov českých vysokých škôl	15
3.3	Rodinné zázemie, stredná škola a hodnotenie vysokej školy.....	18
3.4	Uplatnenie absolventov vysokých škôl na trhu práce	21
4	Slováci v ČR: Odliv mozgov, alebo lacná konkurencia? Oboje!.....	25
5	Slováci v kvalifikovaných povolaniach na českom trhu práce	27
6	Zhrnutie a závery.....	29

---

1 Úvod

Už dlhšiu dobu sa hovorí o tom, že najlepší študenti vysokých škôl zo Slovenska odchádzajú a hľadajú svoje uplatnenie v zahraničí. Každý rok rastie aj podiel vysokoškolákov študujúcich v zahraničí. V roku 2012 išlo už o takmer 15 % slovenských študentov. Naspäť, na Slovensko, sa podľa odhadov vracia približne polovica. Dochádza tak k tzv. odlivu mozgov, (z anglického brain drain), čo je fráza, ktorá označuje odliv inteligencie, tzn. vzdelaných kvalifikovaných ľudí.

Cieľom tejto štúdie je odliv mozgov zo Slovenska zmapovať, popísať a analyzovať. V prvej časti sa zameriame na vývoj počtu študentov a absolventov študujúcich a absolvujúcich zahraničné vysoké školy. Ukážeme si, do ktorých krajín hlavne mladí Slováci smerujú a porovnáme vývoj počtu študentov a absolventov v zahraničí s vývojom počtu študentov a absolventov na Slovensku. Nie je žiadnym tajomstvom, že najviac mladých Slovákov smeruje do Českej republiky. Preto sa v analýzach špeciálne zameriame na vývoj počtu slovenských študentov a absolventov na českých vysokých školách.

V druhej, najrozsiahlnejšej časti využijeme výsledky dvoch veľkých prieskumov absolventov vysokých škôl na Slovensku a v Českej republike. Podrobne popíšeme ako sa líši charakteristika populácie slovenských absolventov na českých vysokých školách podľa toho, či sa po absolvovaní vysokej školy vracajú späť na Slovensko, alebo si hľadajú prácu v Čechách, či inde v zahraničí. Tieto skupiny porovnáme s českými absolventmi vysokých škôl a tiež s absolventmi slovenských vysokých škôl. Do analýzy zahrnieme odbor štúdia, sociálne zázemie, štúdium strednej školy, hodnotenie absolvovaného vysokoškolského štúdia a uplatnenie na trhu práce

V tretej časti sa budeme venovať otázke ktorí Slováci sa uplatňujú na trhu práce v Českej republike. Ukážeme si aké majú príjmy, koľko pracujú, aká je ich rodová a veková štruktúra, v ktorých regiónoch pracujú a v ktorých odvetviach a povolaniach sa najčastejšie uplatňujú.

Vo štvrtej časti sa zameriame špeciálne na Slovákov pracujúcich v kvalifikovaných povolaniach na českom trhu práce, na to aké majú príjmy a v akom pomere sú ich príjmy v porovnaní s priemernými príjmami v Českej a Slovenskej republike.

2 Slováci na vysokých školách vo svete a v Českej republike

V prvej časti tejto kapitoly ukážeme a zanalyzujeme vývoj počtu vysokoškolských študentov so slovenským štátnym občianstvom, študujúcich v zahraničí. Vzhľadom na to, že si slovenskí študenti pre svoje štúdium v zahraničí vyberajú prioritne Českú republiku, zameriame sa na vývoj počtu študentov a absolventov českých vysokých škôl a tento vývoj porovnáme s vývojom študentov a absolventov na českých vysokých školách a tiež počtom študentov na slovenských vysokých školách.

2.1 Študenti na zahraničných vysokých školách

Z roka na rok pribúda na Slovensku počet študentov, ktorí študujú v zahraničí. Je to zrejme z rastúcich hodnôt počtu študentov študujúcich na zahraničných vysokých školách. Tieto dáta zhromažďuje a každý rok zverejňuje vo svojej publikácii „Education at a Glance“ OECD. Posledné zverejnené dáta pochádzajú zo správy z roku 2014¹, pričom uvedené dáta mapujú rok 2012. V priebehu tohto obdobia sa počet slovenských študentov študujúcich v zahraničí viac ako stonásobil – z viac ako 11 tisíc študentov v roku 2002 na takmer 36,5 tisíca študentov v roku 2012. Tento nárast je vo veľkej miere spôsobený rastúcim počtom študentov študujúcich v Českej republike. Zatiaľ čo tu sa počet slovenských študentov počas sledovaného obdobia zvýšil viac ako päťnásobne, v prípade všetkých ostatných krajín spolu sa ani nezdvynásobil. V krajinách mimo Českej republiky počty slovenských študentov väčšinou stagnujú, prípadne sa len mierne zvyšujú, či skôr klesajú. Výnimku tvoria študenti študujúci vo Veľkej Británii, kde ich počty postupne rastú. Ešte v roku 2004 ich tu študovalo ani nie 160, pričom v roku 2012 ich už bolo viac ako 3 tisíc.

Nasledujúca tabuľka ukazuje počty slovenských študentov študujúcich vysokú školu v zahraničí v rokoch 2002 – 2012. Tabuľka znázorňuje desať krajín s najvyšším počtom slovenských vysokoškolských študentov za 11 sledovaných rokov spolu.

---

¹Publikácie vid' tu: <http://www.oecd.org/edu/Education-at-a-Glance-2014.pdf>. Tabuľky na stiahnutie tu: <http://www.oecd.org/edu/education-at-a-glance-2014-indicators-by-chapter.htm>.

Tabuľka č. 1: Študenti so slovenským štátnym občianstvom, študujúci vysokú školu v zahraničí v rokoch 2002 až 2012.

Krajiny vysokoškolského štúdia študentov so slovenským štátnym občianstvom												
Rok	Česká republika	Maďarsko	Rakúsko	Nemecko	Spojené kráľovstvo	USA	Francúzsko	Švajčiarsko	Taliansko	Poľsko	Ostatné štáty	Celkom
Počet študentov v danej krajine												
2002	4918	2071	1217	1313	141	627	285	120	93	109	387	11281
2003	6938	2441	1387	1514	177	610	414	159	130	180	486	14436
2004	7723	2447	1515	1640	158	585	438	192	148	119	754	15719
2005	10119	2341	1214	1707	353	636	420	198	164	126	1500	18777
2006	14664	2324	1228	1700	642	722	415	183	178	160	767	22982
2007	16505	2296	1301	1611	892	605	380	163	186	139	771	24850
2008	18621	2178	1470	1415	1116	537	399	165	205	119	859	27084
2009	20057	2357	1468	1300	1307	534	424	171	206	401	1096	29320
2010	22427	2512	1638	1278	2752	462	414	184	190	190	1257	33304
2011	24544	2561	1672	1153	2867	411	459	207	206	139	1365	35585
2012	24819	2533	1717	1106	3046	411	444	213	219	126	1821	36455
Podiel študentov v danej krajine z celkového počtu študentov študujúcich v zahraničí												
2002	43,6%	18,4%	10,8%	11,6%	1,2%	5,6%	2,5%	1,1%	0,8%	1,0%	3,4%	100,0%
2003	48,1%	16,9%	9,6%	10,5%	1,2%	4,2%	2,9%	1,1%	0,9%	1,2%	3,4%	100,0%
2004	49,1%	15,6%	9,6%	10,4%	1,0%	3,7%	2,8%	1,2%	0,9%	0,8%	4,8%	100,0%
2005	53,9%	12,5%	6,5%	9,1%	1,9%	3,4%	2,2%	1,1%	0,9%	0,7%	8,0%	100,0%
2006	63,8%	10,1%	5,3%	7,4%	2,8%	3,1%	1,8%	0,8%	0,8%	0,7%	3,3%	100,0%
2007	66,4%	9,2%	5,2%	6,5%	3,6%	2,4%	1,5%	0,7%	0,7%	0,6%	3,1%	100,0%
2008	68,8%	8,0%	5,4%	5,2%	4,1%	2,0%	1,5%	0,6%	0,8%	0,4%	3,2%	100,0%
2009	68,4%	8,0%	5,0%	4,4%	4,5%	1,8%	1,4%	0,6%	0,7%	1,4%	3,7%	100,0%
2010	67,3%	7,5%	4,9%	3,8%	8,3%	1,4%	1,2%	0,6%	0,6%	0,6%	3,8%	100,0%
2011	69,0%	7,2%	4,7%	3,2%	8,1%	1,2%	1,3%	0,6%	0,6%	0,4%	3,8%	100,0%
2012	68,1%	6,9%	4,7%	3,0%	8,4%	1,1%	1,2%	0,6%	0,6%	0,3%	5,0%	100,0%

Zdroj: Education at a Glance 2004 až 2014

Výnimočne vysoký podiel slovenských študentov študujúcich v Českej republike je zvlášť výrazný hlavne v porovnaní so štruktúrou zahraničných študentov troch, so Slovenskom susediacich krajín. Zo študentov s českým štátnym občianstvom ich v roku 2012 študovalo v zahraničí len 3,5 % (v porovnaní s 15 % študentov so slovenským štátnym občianstvom). Z toho približne 1/3 študovala na Slovensku. V zmysle absolútneho počtu študentov študovalo v roku 2012 na Slovensku päťkrát menej Čechov, ako Slovákov v Českej republike. Z ostatných krajín je pre Čechov obľúbenou destináciou tiež Veľká Británia a Nemecko. Mladí ľudia z Maďarska a Poľska si štúdium na Slovensku volia len veľmi zriedkavo. Zo všetkých zahraničných študentov týchto krajín študovalo na Slovensku len menej ako 1 % vysokoškolákov. Rovnako ako v prípade Českej republiky, aj v prípade Maďarska (2 %) a Poľska (3 %) volí štúdium v zahraničí len malá časť študentov vysokých škôl. Najobľúbenejšími destináciami sú podobne ako u študentov s českým štátnym občianstvom Veľká Británia a Nemecko.

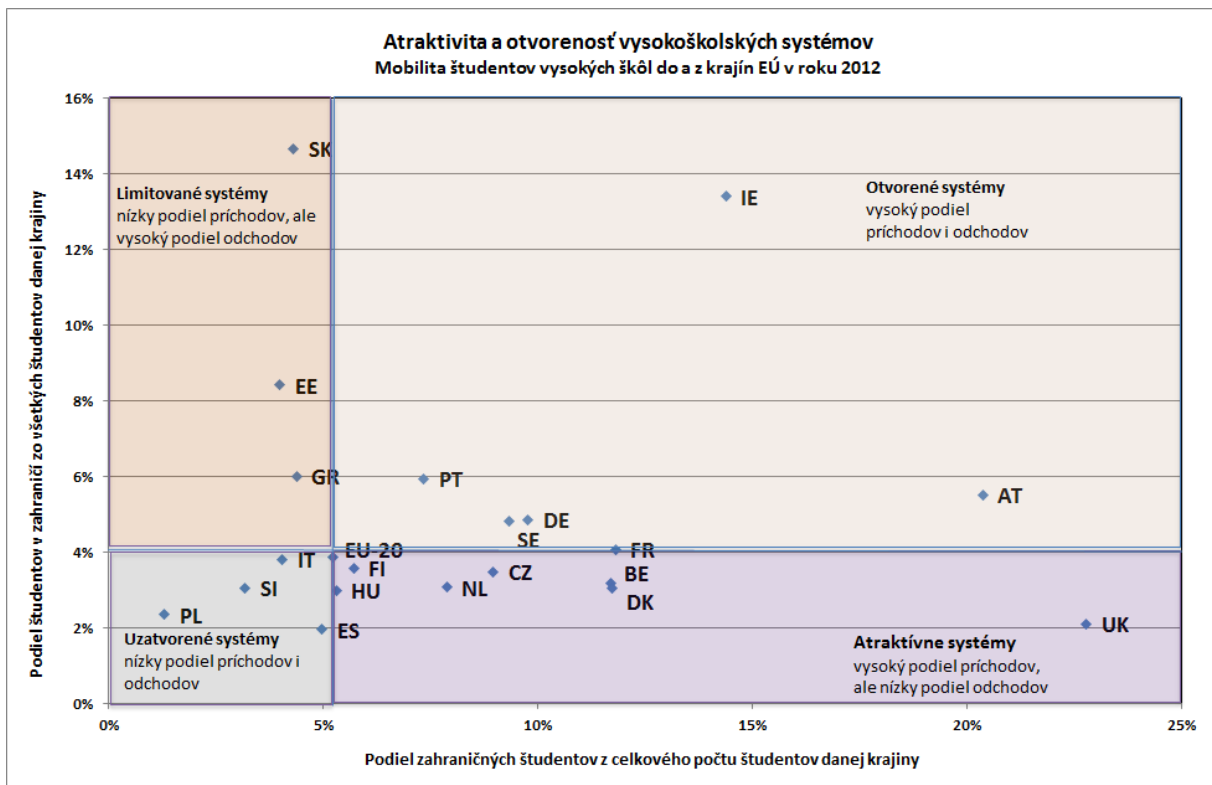
Tabuľka č. 2: Študenti so štátnym občianstvom Českej republiky, Maďarska a Poľska študujúcich vysokú školu v zahraničí v roku 2012.

Krajina pôvodu	Krajina vysokoškolského štúdia												
Česká republika	Slovenská republika	Spojené kráľovstvo	Nemecko	Francúzsko	Poľsko	USA	Rakúsko	Portugalsko	Švajčiarsko	Španielsko	Ostatné štáty	Celkom	
	Počet	5135	2309	1761	776	700	679	656	259	245	232	1732	14484
	Podiel	35,5%	15,9%	12,2%	5,4%	4,8%	4,7%	4,5%	1,8%	1,7%	1,6%	12,0%	100,0%
Maďarsko	Spojené kráľovstvo	Nemecko	Rakúsko	USA	Francúzsko	Holandsko	Dánsko	Švajčiarsko	Taliansko	Španielsko	Ostatné štáty	Celkom	
	Počet	2599	2039	1872	634	606	409	378	294	215	170	2022	11238
	Podiel	23,1%	18,1%	16,7%	5,6%	5,4%	3,6%	3,4%	2,6%	1,9%	1,5%	18,0%	100,0%
Poľsko	Spojené kráľovstvo	Nemecko	Francúzsko	USA	Írsko	Rakúsko	Taliansko	Španielsko	Dánsko	Holandsko	Ostatné štáty	Celkom	
	Počet	17791	10290	2611	1780	1753	1697	1388	1368	1313	1152	6609	47752
	Podiel	37,3%	21,5%	5,5%	3,7%	3,7%	3,6%	2,9%	2,9%	2,7%	2,4%	13,8%	100,0%

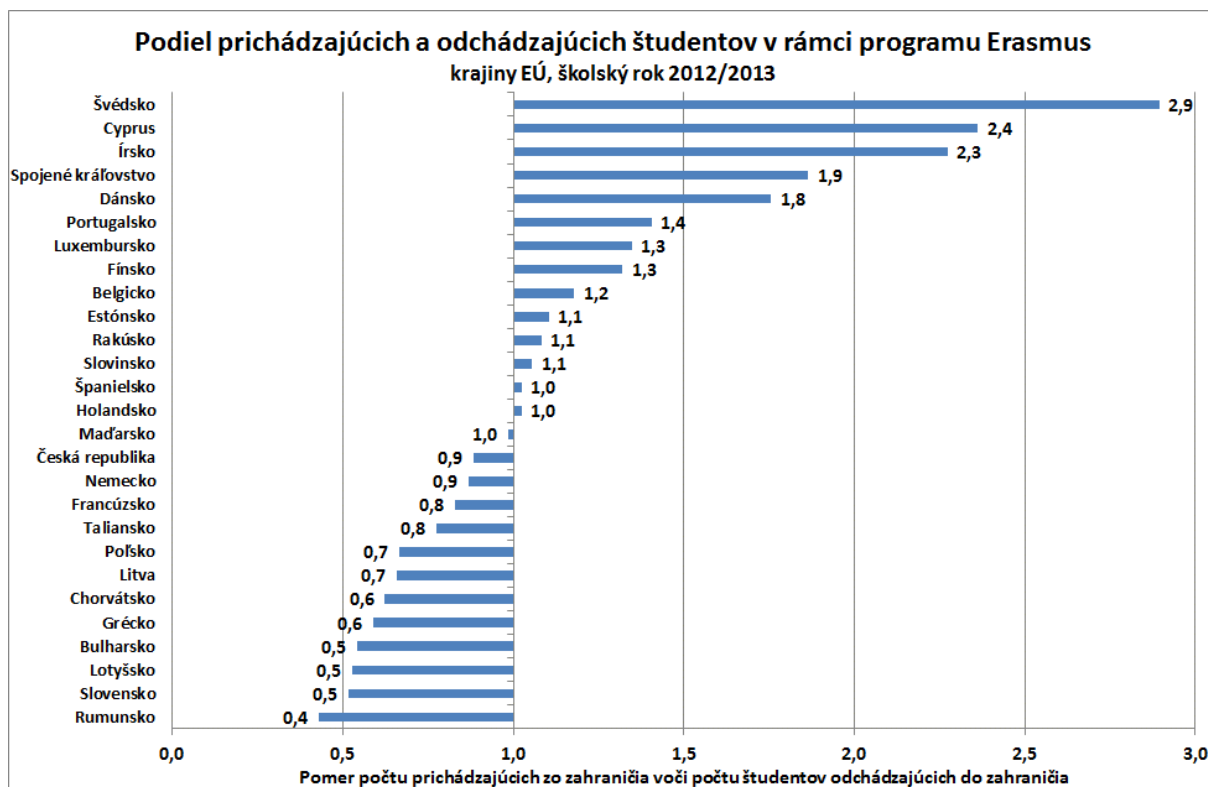
Zdroj: Education at a Glance 2014

Ako je uvedené vyššie, slovenských študentov bolo za poslednú dobu v zahraničí viac ako 36 tisíc. Otázkou je, do akej miery ich na slovenských vysokých školách nahrádzajú študenti zo zahraničia. Odpoveďou je, že pomerne málo. V roku 2012 študovalo na slovenských vysokých školách necelých 9,5 tisíc zahraničných študentov. Na jedného slovenského študenta v zahraničí tak pripadá 0,26 zahraničných študentov študujúcich na Slovensku. Pre porovnanie, obdobný pomer bol za rok 2012 evidovaný aj v Českej republike 2,72, v Maďarsku 1,80 a v Poľsku 0,54. Najčastejšie študujú na Slovensku študenti Českej republiky (54 % zo všetkých zahraničných študentov), Grécka (12 %), Nemecka (5 %), Nórska (4 %) a Srbska (4 %).

Skutočnosť, do akej miery študenti vysokých škôl daných krajín študujú v zahraničí a do akej miery naopak zahraniční študenti prichádzajú študovať do danej krajiny, do istej miery naznačuje obrázok atraktivity jednotlivých vysokoškolských systémov. Vyváženosť mobility študentov, a teda atraktivitu jednotlivých štátov v európskom priestore vysokoškolského vzdelávania naznačuje nasledujúci graf. Os X predstavuje podiel zahraničných študentov študujúcich v príslušnej krajine z celkového počtu študentov, ktorí v danej krajine študujú. Os Y naopak znázorňuje podiel študentov príslušnej krajiny študujúcich v zahraničí. Pomocou týchto dvoch faktorov možno definovať štyri typy vysokoškolských systémov. Typickým predstaviteľom otvoreného systému je Írsko, ktoré nie len zahraničných študentov prijíma, ale zároveň vysoký podiel Írov študuje v zahraničí. Ako atraktívny systém možno vnímať najmä vysokoškolský systém Veľkej Británie, kde študuje vysoký podiel študentov zo zahraničia a zároveň len málo študentov odchádza za štúdiom do zahraničia. Typickým predstaviteľom uzavretého systému je Poľsko. Mobilita je tu nízka ako smerom von, tak smerom dovnútra. Limitovaný systém je definovaný vysokým podielom odchodov do zahraničia a naopak nízkym podielom príchodov. Najvýraznejším predstaviteľom tohto systému je práve Slovenská republika. Ako je už spomenuté vyššie, takmer 15% slovenských študentov študuje v zahraničí, čo v rámci EÚ predstavuje vysoko nadpriemernú hodnotu. Podiel zahraničných študentov študujúcich na Slovensku – z celkového počtu tu študujúcich, je naopak podpriemerný - 4,3%.

Doterajšie údaje hovoria o mobilite týkajúcej sa riadneho dlhodobého štúdia. V zahraničí je však možné študovať aj v rámci krátkodobých študijných pobytov. V rámci programu Erasmus, čo je program Európskej únie, podporujúci zahraničnú mobilitu vysokoškolských študentov a pedagógov a spoluprácu vo vysokoškolskom vzdelávaní v Európe, odišlo v školskom roku 2012/2013 do zahraničia viac ako 3 tisíc slovenských študentov vysokých škôl. Do Slovenskej republiky prišlo za štúdiom približne 1,5 tisíc zahraničných študentov, čo je asi polovica tých, čo odišli. Merané pomerom počtu prichádzajúcich voči počtu odchádzajúcich študentov v rámci programu Erasmus sa tak aj v tomto smere radí Slovensko v rámci EÚ medzi krajiny, odkiaľ študenti skôr odchádzajú, ako prichádzajú. Podrobné výsledky ponúka nasledujúci graf. V tomto smere je na tom horšie už len Rumunsko a podobne tiež Lotyšsko alebo Bulharsko. Na opačnej strane spektra nachádzame Švédsko, Cyprus a Írsko, kde je počet prichádzajúcich voči počtu odchádzajúcich študentov viac ako dvojnásobný.

Zdroj: DG EAC²

2.2 Študenti a absolventi na českých vysokých školách

Je isté, že situácia slovenských študentov a absolventov na českých vysokých školách si zaslúži špeciálnu pozornosť. Podrobnejšie údaje sme mohli získať z tzv. SIMS - *Sdružené informácie matrik študentů*³. Pomocou týchto údajov je možné podrobnejšie zmapovať vývoj počtu nie len študentov, ale aj absolventov českých vysokých škôl so slovenským štátnym občianstvom medzi rokmi 2001 a 2014.

Už od prvého obrázka je u mladých Slovákov jasne viditeľný obrovský nárast obľuby štúdia na českých vysokých školách. V roku 2001 študovalo na českých vysokých školách len necelých 5 200⁴ študentov. Odvtedy, až do roku 2011 vzrástli ročne počty študentov v priemere o cca 2 tisícky. V tomto roku bola dosiahnutá najvyššia hodnota, na českých vysokých školách študovalo viac ako 24,5 tisíc študentov. Potom začali hodnoty mierne klesať, až na necelých 22 700 v roku 2014. Vďaka výrazne rastúcim počtom rástol tiež podiel

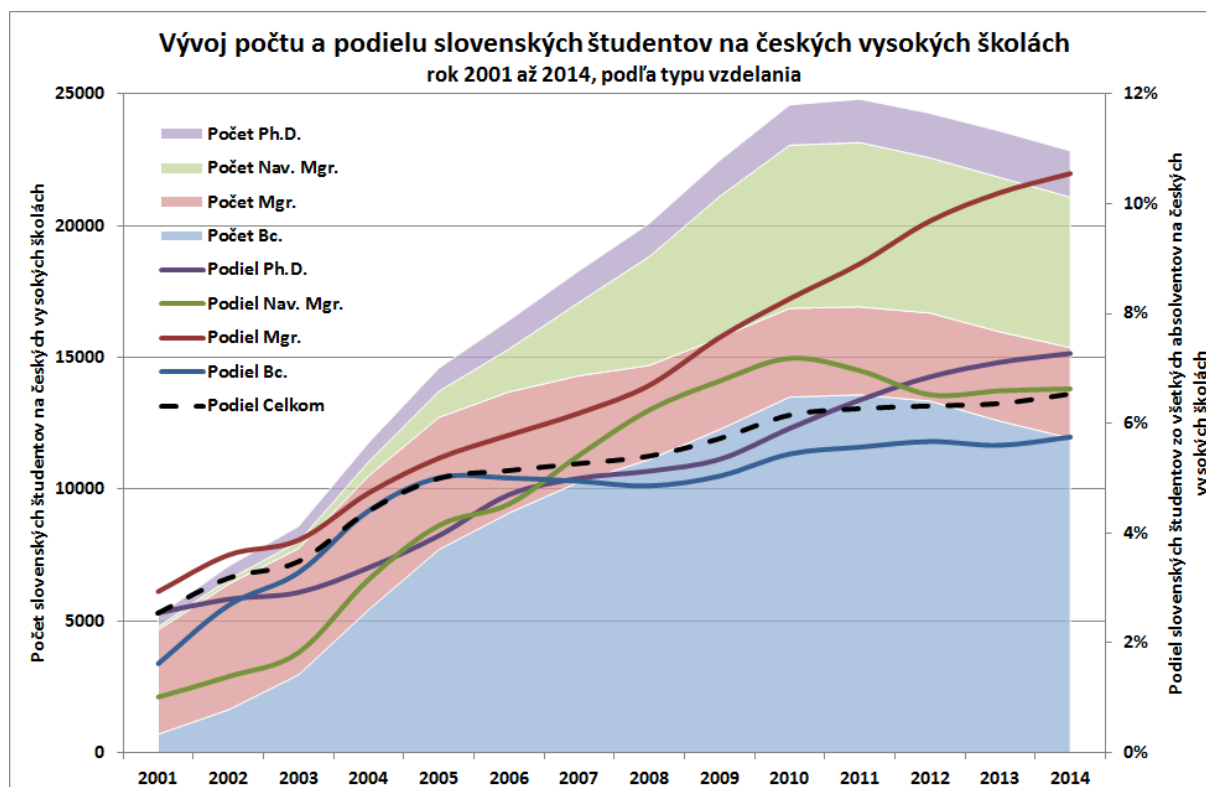
²Vid'http://ec.europa.eu/education/tools/statistics_en.htm.

³Údaje z *Education at Glance* a z SIMS sa trochu líšia. Jedným z dôvodov je, že OECD síce uvádza rok napríklad 2012, v skutočnosti sú to však údaje za školský rok 2011/12. Aj preto sa v roku 2012 podľa OECD zatiaľ neprejavil pokles slovenských študentov študujúcich v Českej republike tak, ako je to uvedené v dátach SIMS, ktoré sú zbierané vždy na konci roka. Rozdiely však nemajú žiaden zásadný vplyv na interpretáciu výsledkov.

⁴Súhrnné hodnoty počtov študentov a absolventov v grafoch o vývoji počtu a podielu slovenských študentov a absolventov na českých vysokých školách sú o kúsok vyššie ako skutočné počty slovenských študentov a absolventov, ktoré sú tiež uvádzané v texte. Rozdiel spočíva v tom, že v grafoch sú znázornené aj počty pre všetky typy štúdií, pričom niektorí študovali, alebo absolvovali študijné programy rôznych typov vzdelania súčasne.

slovenských študentov na českých vysokých školách, a to aj napriek výraznému zvýšeniu počtu českých študentov v tom istom období. Celkovo sa tento podiel zvýšil z 2,5 % v roku 2011, až na 6,5 % v roku 2014. Pokles absolútnych počtov študentov v rokoch 2011 až 2014 viedol síce k spomaleniu rastu podielu, ale nie k jeho zastaveniu. V tej dobe totiž začali klesať aj počty ostatných študentov.

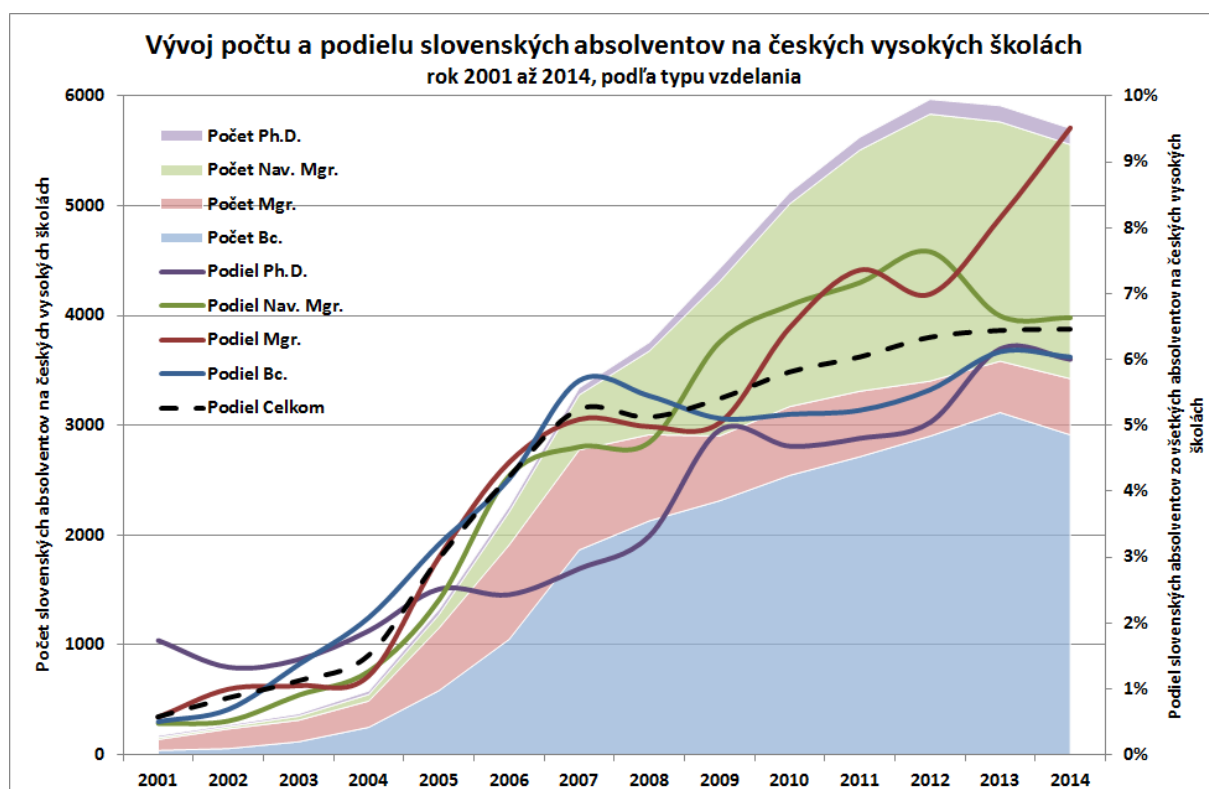
Zdroj: SIMS, vlastné výpočty

Výrazne sa zmenila aj štruktúra študovaných typov štúdia, ktorá do veľkej miery korešponduje s premenou českého vysokého školstva v rámci tzv. Bolonského procesu⁵. Zásadným dôsledkom tohto procesu bol prechod väčšiny českých vysokých škôl z dvojstupňového vysokoškolského vzdelávania, ktoré predstavovalo dlhé magisterské a doktorandské štúdium, na trojstupňové, pričom dlhé magisterské štúdium nahradili dva kratšie cykly – bakalársky a nadväzujúci magisterský. Tretím stupňom je doktorandský cyklus štúdia. U slovenských študentov preto ešte v roku 2001 dominovalo dlhé magisterské štúdium, ktoré študovala viac ako štvrtina z nich. V roku 2014 študovalo tento typ štúdia už len 15 % študentov. Naopak viac ako polovica študovala bakalárske štúdium a štvrtina magisterské nadväzujúce štúdium. Necelých 8 % pripadá na študentov doktorandského štúdia. Aj napriek tomu, že podiel dlhého magisterského štúdia medzi slovenskými študentmi

⁵ Tento proces, naštartovaný v roku 1998, mal zaviesť systém akademických titulov, ktoré sú ľahko rozpoznateľné a porovnateľné, podporovať mobilitu študentov, učiteľov a výskumných pracovníkov, zaistiť kvalitu výučby a začleniť do vysokoškolského vzdelávania európsky rozmer. Výsledkom bolo vytvorenie systému národných systémov s pomerne harmonizovanou architektúrou štúdia v troch stupňoch – bakalárskom, magisterskom a doktorandskom. Vytvorili si spoločné štandardy a metodické postupy pre zabezpečovanie kvality, a tiež zastrešujúci rámec kvalifikácií.

výrazne poklesol, majú v rámci tohto typu štúdia na českých vysokých školách čoraz vyšší podiel. V roku 2014 to bolo takmer 11 %. Je to dané hlavne ich špecifickou odborovou štruktúrou. Ako ukážeme v tretej kapitole, založenej na výsledkoch českého prieskumu absolventov REFLEX 2013, je medzi slovenskými študentmi a absolventmi českých vysokých škôl nadštandardne veľa študentov a absolventov zdravotníckych odborov. Práve v týchto odboroch českých vysokých škôl pretrvávajú v najväčšej miere dlhé magisterské programy. Podiel slovenských študentov v rámci príslušného štúdia rástol aj pri ostatných typoch štúdia. V prípade nadväzujúceho magisterského štúdia však v posledných rokoch stagnuje.

Počty a štruktúra absolventov a ich zmeny do značnej miery reflektujú zmeny v počte a štruktúre študentov i keď s istým oneskorením. Vďaka tomu dosiahol počet slovenských absolventov na českých vysokých školách svoj vrchol až v roku 2012, s takmer 6 tisíc absolventmi. Pritom v roku 2001 ich nebolo ani 200. Výrazne sa zvýšil aj podiel slovenských absolventov na českých vysokých školách – z 0,6 % v roku 2001 na 6,5 % v roku 2014. Rovnako ako sa zmenila štruktúra študentov, zmenila sa podľa typu štúdia aj štruktúra absolventov. V roku 2014 však tvoril nadväzujúci magisterský program medzi absolventmi ešte vyšší podiel ako medzi študentmi, a to viac ako 37 %.

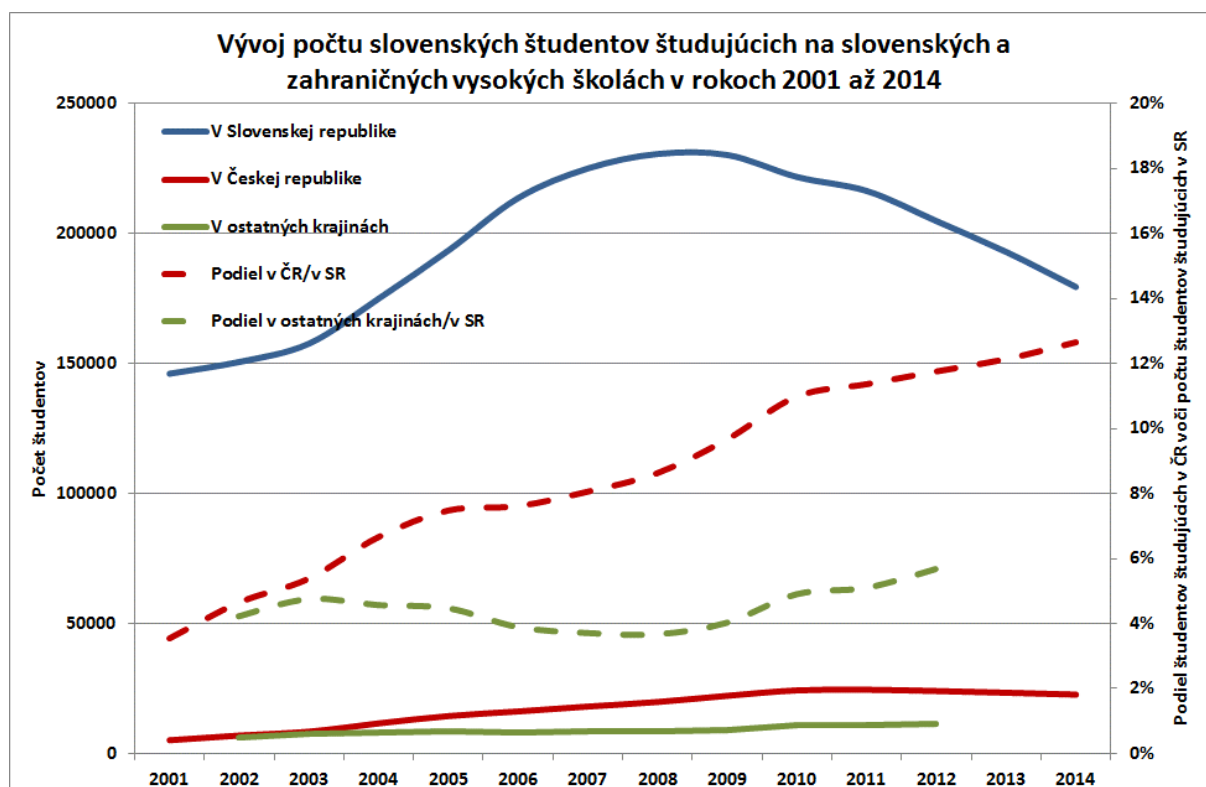
Zdroj: SIMS, vlastné výpočty

2.3 Študenti a absolventi na slovenských vysokých školách

Zníženie počtu slovenských študentov a absolventov na českých vysokých školách je daný dvoma faktormi. Prvým je zastavenie celkového masívneho rastu študentov na českých vysokých školách, ktorý bol spôsobený zmenou v ich financovaní a druhý súvisí s výrazným demografickým poklesom vekových skupín mladých ľudí, ktorý najčastejšie študujú vysokú školu na Slovensku.

Porovnanie študentov a absolventov na slovenských a českých vysokých školách ponúkajú nasledovné dva grafy. Okrem už popísaného rastu počtu slovenských absolventov na českých vysokých školách znázorňujú aj výrazný rast počtu študentov a absolventov na slovenských vysokých školách. Počty študentov na slovenských vysokých školách vzrástli z približne 146 tisíc v roku 2001 na viac ako 230 tisíc v roku 2008. Odtedy však prišlo k poklesu až na necelých 180 tisíc v roku 2014. Počty absolventov slovenských vysokých škôl sa zvýšili z viac než 24 tisíc v roku 2001, na takmer 74 tisíc v roku 2010. V roku 2014 ich však bolo už len približne 62 tisíc.

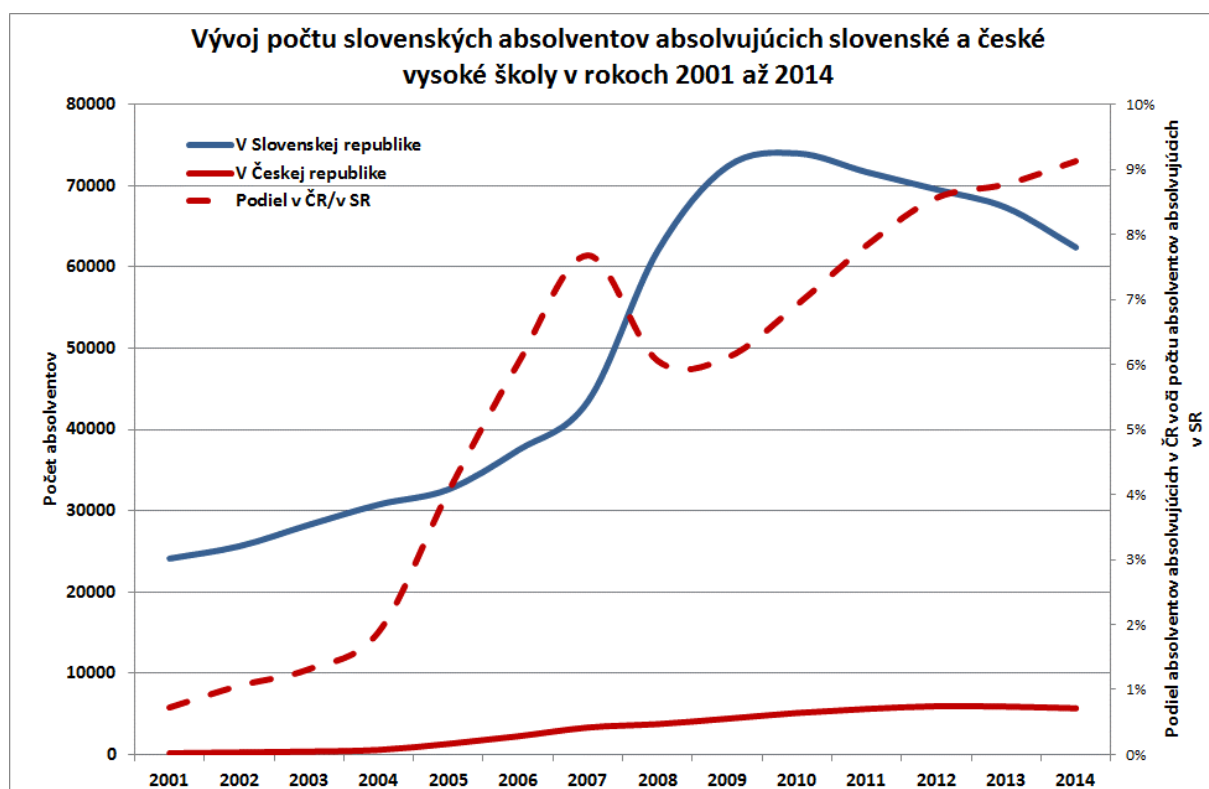
Počty študentov slovenských vysokých škôl rástli pomalšie, následne však klesali rýchlejšie ako počty slovenských študentov na českých vysokých školách. Výsledkom je výrazne rastúci pomer počtu slovenských študentov na českých vysokých školách, voči počtu študentov na slovenských vysokých školách. Zatiaľ čo v roku 2001 bol iba necelý 4 %, v roku 2014 to už bolo takmer 13 %.

Zdroj: CVTI SR, SIMS, Education at a Glance, vlastné výpočty

Graf tiež znázorňuje vývoj počtu slovenských vysokoškolákov študujúcich mimo Slovenska a Českej republiky. Ide o už zmieňované údaje z publikácie *Education at a Glance*. Aj napriek tomu, že počty študentov na zahraničných vysokých školách v období medzi rokmi 2003 – 2008 pozvoľna rástli, ich rast zďaleka nedosahoval rýchlosť rastu študentov na slovenských vysokých školách. Preto pomer medzi študentmi študujúcimi v zahraničí, mimo Českej republiky a študentmi študujúcimi na Slovensku v tomto období postupne klesal. Neskôr však začali počty študentov študujúcich na Slovensku pomerne strmo klesať, zatiaľ čo počty študentov študujúcich v zahraničí stále rástli. Od roku 2009 sme tak svedkami poklesu študentov na slovenských vysokých školách nie len na úkor študentov v Českej republike, ale aj študentov v ostatných krajinách.

Podobný trend môžeme sledovať aj v prípade absolventov. Aj tu medzi rokmi 2001 a 2014 pomer počtu slovenských absolventov na českých vysokých školách voči počtu slovenských absolventov na slovenských vysokých školách výrazne vzrástol. Tento rast však zaznamenal v rokoch 2008 a 2009 výrazný výkyv – počty absolventov slovenských vysokých škôl spolu vzrástli o takmer 30 tisíc. Aj tak bol pomer počtu slovenských absolventov českých vysokých škôl voči počtu absolventov slovenských vysokých škôl v roku 2014 viac ako 9 %. V roku 2001 to pritom nebolo ani 1 %.

Zdroj: CVTI SR, SIMS, vlastné výpočty

2.4 Dôvody štúdia na českých vysokých školách

Veľmi silné zastúpenie slovenských študentov a absolventov na českých vysokých školách môžeme samozrejme očakávať aj v budúcnosti. V posledných rokoch má záujem o štúdium na českých vysokých školách okolo 13 tisíc Slovákov a približne polovica z nich je aj prijatá. Slovenskí maturanti, ktorí sa hlásia na české vysoké školy prejavujú najväčší záujem o ekonomické, lekárske a IT (informačné technológie) odbory.

Do Českej republiky pritom smerujú maturanti s najlepšimi študijnými výsledkami, nakoľko tam očakávajú kvalitnejšie štúdium. Tento záver vyplýva z predbežného testovania študijných predpokladov, ktoré bolo na Slovensku realizované v roku 2014⁶. Ak zoberieme napríklad desatinu tých najlepších slovenských maturantov, tak až 70 % z nich uvažuje o štúdiu v Českej republike (10 % si podáva prihlášku len na českú vysokú školu a ďalších takmer 60 % na českú i slovenskú zároveň; iba 30 % tých najlepších si podáva prihlášku len na slovenskú vysokú školu). Z ostatných 90 % menej disponovaných maturantov o tom uvažuje len asi 42 % (3 % si podávajú prihlášku len na českú vysokú školu a ďalších necelých 40 % na českú i slovenskú). Najlepšie dispozície k štúdiu majú slovenskí maturanti smerujúci na IT odbory (v priemernom percentile 69,9 suverénne vedú), potom na lekárske, technické a prírodovedné odbory.

Jedným z hlavných dôvodov pre štúdium mladých Slovákov na českých vysokých školách je kvalitnejšie štúdium. Uvádza to až 82 % slovenských uchádzačov o štúdium v Českej republike. Medzi slovenskými uchádzačmi suverénne vedú Brnenské fakulty, v najväčšej miere Masarykova univerzita (pokiaľ ide o slovenských uchádzačov, 5 fakúlt MU obsadilo 5 prvých priečok). Potom nasledujú olomoucké a pražské fakulty. Najvyšší počet slovenských uchádzačov eviduje Lekárska fakulta MU – celkovo 2 331.

---

⁶Testovanie Všeobecných študijných predpokladov (VŠP) organizovala spoločnosť Scio v novembri roku 2014, v spolupráci so Slovenskou debatnou asociáciou a za finančnej podpory Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Testy si vyskúšalo 14 224 žiakov na 173 školách. Správa s výsledkami testovania vid' tu: https://www.scio.cz/download/zprava_VSP_media.pdf.

3 Kariéry absolventov vysokých škôl

3.1 Prieskum absolventov vysokých škôl v Českej republike a na Slovensku

Situácia slovenských absolventov na českých vysokých školách si zaslúži podrobnejší rozbor. Zameriame sa na porovnanie tých Slovákov, ktorí absolvovali vysokú školu v Českej republike a potom sa buď vrátili na Slovensko, alebo zostali pracovať v Českej republike, prípadne odišli pracovať do zahraničia. Tieto tri skupiny zároveň porovnáme s občanmi Českej republiky, ktorí absolvovali vysokú školu v Českej republike a potom buď zostali, alebo odišli za prácou do zahraničia a s absolventmi slovenských vysokých škôl. Údaje o prvých piatich vyššie definovaných skupinách získame z prieskumu REFLEX 2013⁷ rozsiahleho prieskumu absolventov vysokých škôl v Českej republike. Údaje o absolventoch slovenských vysokých škôl získame z prieskumu Absolvent 2014⁸.

Prieskum absolventov vysokých škôl v Českej republike REFLEX 2013⁹ sa uskutočnil ako už názov napovedá v roku 2013, pričom zber dát prebehol od apríla do augusta. Prieskum sa týkal dvoch cieľových skupín. Hlavnou skupinou boli absolventi bakalárskych, magisterských a doktorandských študijných programov (v medzinárodnej klasifikácii programov ISCED 5A a 6) na verejných, štátnych i súkromných školách do piatich rokov od získania diplomu (išlo teda o absolventov z obdobia 2008 – 2012). Druhou cieľovou skupinou boli ich zamestnávateľia¹⁰.

Prieskumu sa zúčastnilo dvadsať verejných¹¹, jedna štátna a pätnásť súkromných vysokých škôl. Dopytovanie sa realizovalo pomocou internetovej aplikácie a bolo tak získaných viac ako 34000 vyplnených dotazníkov. Prevažná väčšina ich bola vyplnená kompletne. Pre nasledujúce analýzy boli vybraní tí, ktorí boli v čase realizácie prieskumu ekonomicky aktívni – išlo o viac ako 27000 absolventov.

Pre účely tejto štúdie boli vybraní špeciálne absolventi českých vysokých škôl so slovenským štátnym občianstvom. Do finálne analyzovanej vzorky boli zároveň zaradení len tí absolventi, ktorí buď vo svojich 15 rokoch, alebo tesne pred vstupom na vysokú školu žili v Slovenskej

⁷Projekt REFLEX 2013 nadväzuje na významné medzinárodné projekty, ktoré boli realizované v predchádzajúcich rokoch a týkali sa oblasti uplatnenia absolventov vysokých škôl. Išlo o projekt CHEERS (Higher Education and Graduate Employment in Europe, ktorý bol realizovaný v 12 európskych krajinách, vrátane ČR v rokoch 1997– 2000 a projekt REFLEX (The Flexible Professional in the Knowledge Society: New Demands on Higher Education in Europe) realizovaný v 15 európskych krajinách, vrátane ČR a tiež v Japonsku v rokoch 2004 – 2007. V roku 2010 sa už uskutočnil iba čisto národný prieskum REFLEX 2010.

⁸Ide o prieskum, ktorý bol uskutočnený v rámci projektu „Vysoké školy jako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti. Samotný prieskum zrejme nemá konkrétne pomenovanie, preto budeme pre naše účely používať pomenovanie Absolvent 2014.

⁹Podrobná správa z prieskumu REFLEX vid' Koucký, J., R. Ryška a M. Zelenka (2014). *Reflexe vzdělání a uplatnění absolventů vysokých škol. Výsledky šetření REFLEX 2013*. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha.

¹⁰V rámci prieskumu zamestnávateľov bolo zozbieraných viac ako 1000 vyplnených dotazníkov zamestnávateľov absolventov vysokých škôl. Pre účely tejto štúdie sú však jeho výsledky nepodstatné.

¹¹Zúčastnili sa takmer všetky verejné vysoké školy. Výnimku tvorili len štyri umelecké (AMU, AVU, JAMU a VŠUP) a dve najnovšie vysoké školy (VŠPJ a VŠTEČB).

republike¹². Dôvod je ten, že ak chceme analyzovať mobilitu mladých Slovákov za vzdelaním a prácou do Českej republiky, je nutné vybrať len tých, ktorí v období pred vstupom na vysokú školu žili na Slovensku. Je totiž jasné, že existuje napríklad celý rad zmiešaných manželstiev Čechov a Slovákov a nemá zmysel hovoriť o mobilite za vzdelaním, ak sa niekto narodil na Slovensku, má slovenské občianstvo, avšak už od svojich 6 rokov žije v Českej republike. Celkovo je v súbore prieskumu REFLEX 2013 1 149 takto definovaných Slovákov – ide teda o takú vzorku respondentov, ktorá dostatočne postačuje k plnohodnotným analýzám. Podobne definovaných Čechov je vo vzorke 24585.

Ako už bolo spomenuté, údaje o absolventoch českých vysokých škôl boli získané z prieskumu Absolvent 2014. Tento prieskum, ktorý prebiehal od septembra do novembra 2014, bol z hľadiska rozsahu (čo sa týka počtu otázok) podstatne menší ako prieskum REFLEX 2013, aj tak však môže poskytnúť niektoré porovnateľné informácie. Nakoľko v prieskume chýba otázka týkajúca sa národnosti, vzorku nemôžeme obmedziť len na absolventov so slovenským štátnym občianstvom. V analýzach je preto využitá vzorka ekonomicky aktívnych absolventov slovenských vysokých škôl. Ide o cca 10 až 12 tisíc respondentov, pričom presná hodnota závisí od konkrétnej otázky a počtu respondentov, ktorí na otázku odpovedali. Zároveň je však nutné zdôrazniť, že porovnanie dvoch rôznych prieskumov, ktoré sa uskutočnili v rozdielnom čase, s použitím v mnohom odlišnej metodológie (napríklad čo sa týka nadväznosti a počtu otázok v dotazníku), nie je z metodologického hľadiska úplne korektné a porovnanie medzi absolventmi slovenských a českých vysokých škôl je tak treba brať s rezervou.

3.2 Mobilita absolventov českých vysokých škôl

Vo výsledku máme teda tri základné skupiny – Česi, ktorí študovali vysokú školu v Českej republike, Slováci, ktorí študovali vysokú školu v Českej republike a absolventov slovenských vysokých škôl. Základné charakteristiky týchto troch vzoriek sú dosť podobné, ale existujú medzi nimi aj určité rozdiely. Najväčší podiel žien nájdeme medzi Čechmi (61%), potom medzi Slovákami na českých vysokých školách (58%) a najmenej medzi absolventmi slovenských vysokých škôl (54%). Najväčší podiel absolventov s magisterským vzdelaním a naopak najmenej s bakalárskym a doktorandským vzdelaním majú absolventi slovenských vysokých škôl. Relatívne najviac absolventov doktorandských študijných programov je medzi Slovákami na českých vysokých školách. Najväčší podiel študentov bakalárskeho štúdia majú Česi. Výraznejší podiel bakalárov medzi Čechov, ako medzi Slovákami študujúcimi v Českej republike je logický, a to preto, že mladí Slováci pôjdu do Českej republiky svoje štúdiá skôr dokončiť, než že by tam získali bakalársky titul a potom sa vrátili vyštudovať magisterské štúdium na Slovensko. Ako si ukážeme neskôr, určitú úlohu tu zohráva aj študijný odbor. Čo sa týka formy štúdia, najvyšší podiel absolventov študujúcich prezenčnou formou štúdia, je medzi absolventmi slovenských vysokých škôl (81%). V prípade Slovákov študujúcich na českých vysokých školách, je tento podiel 74% a u Čechov 69%. V základných charakteristikách teda nie je výrazný rozdiel. Rôznorodosť štruktúr absolventov jednotlivých

---

¹²Prieskum totiž obsahoval i dve otázky na miesto bydliska ešte pred vstupom na vysokú školu. Prvá sa týkala času, kedy mal respondent 15 rokov a druhá obdobia krátko pred vstupom na vysokú školu.

skupín tak nehrá v analýzach týkajúcich sa mobilitného správania a uplatnenie sa na trhu práce výraznejšiu úlohu.

V nasledujúcich analýzach a texte sa už budeme venovať všetkým šiestim, vyššie definovaným skupinám. Pôjde o absolventov českých vysokých škôl s českým štátnym občianstvom, ktorí v čase dotazovania pracovali¹³ buď v Českej republike, alebo v zahraničí, ďalej o absolventov so slovenským štátnym občianstvom, ktorí v čase dopytovania pracovali v Slovenskej, alebo v Českej republike, alebo v inde v zahraničí a nakoniec o absolventov, ktorí absolvovali slovenskú vysokú školu. Vzorky respondentov, s ktorými budeme pracovať, sú vo väčšine prípadov postačujúce. Výnimku tvoria len Slováci, ktorí po absolvovaní slovenskej vysokej školy pracujú v zahraničí. Tých je v celom súbore REFLEX 2013 necelých 120. Výsledky analýz, určených pre túto skupinu, je preto treba brať s určitou rezervou. Na druhú stranu sú tieto informácie pre našu štúdiu veľmi podstatné, a aj preto sú do analýzy zaradené. Určite by bolo zaujímavé špeciálne sa venovať aj skupine absolventov slovenských vysokých škôl, ktorí potom pracujú v Českej republike, alebo inde v zahraničí. Bohužiaľ otázka, pomocou ktorej by sme tieto skupiny jasne definovali, nebola do dotazníka zahrnutá.

Základná otázka teda znie, aký podiel Slovákov zostáva po štúdiu pracovať v Českej republike a aký sa vracia na Slovensko, prípadne koľko ich smeruje inam do zahraničia. Tu je však potrebné upozorniť, že dosiahnuteľnosť, a do istej miery aj ochota odpovedať, je u respondentov žijúcich v zahraničí (v tomto prípade mimo Českej republiky), všeobecne nižšia. Do akej miery, je však ťažké odhadnúť. No aj napriek tomu môžeme z dát prieskumu REFLEX 2013 získať základný prehľad o mobilitných tokoch slovenských absolventov, ktorí v Českej republike študovali a hlavne charakteristiky týchto skupín porovnať.

Podľa výsledkov prieskumu REFLEX 2013 sa po absolvovaní českej vysokej školy vrátilo na Slovensko 39 % absolventov. 52 % ich zostalo v Českej republike a 9 % odišlo pracovať inam do zahraničia. Aj napriek možnému „umelému“ navýšeniu podielu absolventov pracujúcich v Českej republike, z dôvodov, ktoré sme popísali v predchádzajúcom odstavci, je zjavné, že veľa Slovákov zostáva po absolvovaní českej vysokej školy v Čechách, kde hľadajú aj svoje uplatnenie. Z tých, ktorí zostávajú pracovať v Českej republike, ich viac ako 70 % nachádza svoju prácu v kraji, v ktorom študovali, pričom 4/5 z nich pracujú v Prahe, alebo v Juhomoravskom kraji, ktorého krajským mestom je Brno. V oboch prípadoch je tento podiel podstate vyšší, ako u Čechov pracujúcich v Českej republike. V ich prípade pracuje v kraji sídla školy 55 % a v Prahe, alebo v Juhomoravskom kraji 46 % absolventov. Je to samozrejme dané aj tým, že väčšina Slovákov absolvuje pražské, alebo brnenské vysoké školy a v priebehu štúdia si vytvárajú vo svojom odbore sociálne väzby a kontakty. To sa samozrejme deje aj v prípade Čechov, ale tí študujú častejšie na školách s regionálnym zameraním a po ich skončení sa často vracajú do kraja svojho pôvodného bydliska – čo samozrejme v prípade Slovákov neplatí. Pre nich takýto návrat znamená odchod na Slovensko.

Výrazný vplyv na to, kam bude absolvent po skončení vysokej školy smerovať, má vyštudovaný odbor. Ak porovnáme štruktúru slovenských absolventov českých vysokých

---

¹³V mnohých prípadoch budeme v texte hovoriť o tých, ktorí pracujú. V skutočnosti sú však súčasťou vzorky aj nezamestnaní – v súhrne teda ekonomicky aktívni. Zatiaľ čo u pracujúcich je ich mobilitné správanie definované miestom výkonu ich práce, v prípade nezamestnaných sme brali do úvahy miesto ich súčasného bydliska. Všeobecne je však medzi absolventmi vysokých škôl výrazná menšina nezamestnaných – v prieskume REFLEX 2013 necelých 5 %, v prieskume Absolvent 2014 necelých 11 %.

škôl a absolventov slovenských vysokých škôl, sú medzi nimi zásadné rozdiely. V Českej republike študujú Slováci podstatne častejšie v odborových skupinách Zdravotníctvo, lekárske a farmaceutické vedy a náuky, Vzdelávanie a šport a Prírodné vedy a náuky. Naopak, absolventi slovenských vysokých škôl absolvujú častejšie v technických odboroch, a najmä v odborových skupinách Vojenské umenie a zdravotníctvo, Strojárstvo, baníctvo a hutníctvo a Elektrotechnika, telekomunikačná a výpočtová technika.

Tabuľka č. 3: Mobilitné toky slovenských a českých absolventov vysokých škôl podľa vyštudovaného odboru

Odbor štúdia	REFLEX 2013 - Absolventi českých vysokých škôl							Absolventi slovenských VŠ	
	Slováci pracujúci				Česi pracujúci				celkom
	v SR	v ČR	v zahraničí	celkom	v ČR	v zahraničí	celkom		
Prírodné vedy a náuky	2,3%	10,8%	6,7%	7,1%	7,8%	12,3%	8,0%	8,0%	4,7%
Informatické odbory	5,9%	8,3%	5,6%	7,1%	4,6%	5,2%	4,6%	4,6%	5,4%
Strojárstvo, baníctvo a hutníctvo	3,8%	1,1%	2,2%	2,3%	3,4%	3,9%	3,5%	3,5%	8,6%
Elektrotechnika, telekom. a výpočtová tech.	1,8%	3,6%	2,2%	2,8%	3,6%	2,3%	3,6%	3,6%	7,1%
Architektúra a stavebníctvo	3,3%	3,2%	1,1%	3,1%	4,8%	5,1%	4,8%	4,8%	4,0%
Ostatné technické vedy a náuky	5,4%	3,4%	1,1%	4,0%	3,9%	4,6%	3,9%	3,9%	6,1%
Poľnohospodársko-lesnícke a veterinárne vedy a náuky	2,8%	1,9%	2,2%	2,3%	2,7%	2,2%	2,6%	2,6%	3,4%
Zdravotníctvo, lekárske a farmac. vedy a náuky	9,9%	19,7%	24,7%	16,4%	7,2%	9,7%	7,3%	7,3%	2,8%
Humanitné vedy a náuky	10,7%	11,8%	20,2%	12,1%	12,7%	14,8%	12,8%	12,8%	16,4%
Ekonomía, ekonomika a administratíva	21,4%	23,7%	25,8%	23,0%	23,9%	22,2%	23,8%	23,8%	26,2%
Právo, právna a verejnoprávna činnosť	4,3%	8,7%	3,4%	6,5%	6,5%	2,4%	6,3%	6,3%	4,4%
Vzdelávanie a šport	26,5%	1,5%	3,4%	11,4%	17,3%	13,1%	17,1%	17,1%	7,4%
Vedy a náuky o kultúre a umení	1,8%	2,1%	1,1%	1,9%	1,6%	2,2%	1,6%	1,6%	1,9%
Vojenské umenie a zdravotníctvo	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%	0,0%	0,1%	0,1%	1,6%
Celkom	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Zdroj: vlastné výpočty z dát prieskumu REFLEX 2013 a Absolvent 2014

Veľmi zaujímavé je porovnanie odborových rozdielov podľa mobilitného správania slovenských absolventov českých vysokých škôl po absolvovaní. Všeobecne môžeme konštatovať, že sa na Slovensko vracia len menšina, tj. cca 39 % absolventov. Viac ako polovica ich zostáva v Českej republike a približne každý desiaty odchádza do zahraničia. Z tejto všeobecnej charakteristiky mobility sa úplne vymykajú absolventi Vzdelávania a športu. V ich prípade si až 90 % nachádza prácu na Slovensku a iba každý desiaty zostáva po skončení školy v Českej republike, prípadne odchádza do zahraničia. Významnú úlohu tu samozrejme zohráva jazyková bariéra, vďaka ktorej sa slovenskí učitelia na českých základných a stredných školách uplatňujú len ťažko. Na Slovensko sa vracia aj viac ako polovica slovenských absolventov českých vysokých škôl strojárskych, baníckych a hutníckych odborov a Ostatných technických vied a náuk. V prípade absolventov technických odborov teda platí, že ich Slováci študujú skôr na Slovensku a ak ich aj študujú v Českej republike, majú po ich absolvovaní väčšiu tendenciu hľadať uplatnenie na Slovensku.

Výnimku z nich tvoria len absolventi Elektrotechniky, telekomunikácií a výpočtovej techniky. Z týchto absolventov sa na Slovensko vracia len štvrtina. Ešte menší podiel vracajúcich sa absolventov majú odborové skupiny Zdravotníctvo, lekárske a farmaceutické vedy a náuky (24 %) a Prírodné vedy a náuky (13 %). Takto nízky podiel je alarmujúci hlavne v prípade slovenských absolventov zdravotníckych odborov. Veľká časť z nich totiž absolvuje české vysoké školy a po skončení štúdia sa už naspäť nevráti. Neznamená to však, že automaticky zostávajú v Českej republike, aj keď asi dve tretiny áno. Spolu s absolventmi Ekonomie, ekonomiky a administratívy a Humanitných vied a náuk tvoria viac ako 70 % všetkých slovenských absolventov českých vysokých škôl, ktorí po absolvovaní vysokej školy nachádzajú uplatnenie mimo Českej i Slovenskej republiky.

3.3 Rodinné zázemie, stredná škola a hodnotenie vysokej školy

Dôležitým aspektom tzv. odlivu mozgov je to, o akých mladých ľudí, ktorí zo Slovenska odchádzajú, ide. Otázkou je, či sú to tí najnadanejší a či medzi tými, čo zostávajú a tými, čo odchádzajú rozdiel. Všeobecne platí, a pre Slovensko obzvlášť, (viď štúdia „Nerovnosti v prístupe k terciárnemu vzdelaniu ve Slovenské republice ve srovnání s Evropou“), že existuje silný vzťah medzi rodinným zázemím a smerovaním vzdelávania. Čím vyššia úroveň rodinného zázemia, tým väčšia pravdepodobnosť dosiahnutia vyššieho a kvalitnejšieho vzdelania a aj následného uplatnenia sa na trhu práce. Vzťah medzi rodinným zázemím a štúdiom je platný ako vo vzťahu k terciárnemu vzdelaniu, tak aj vo vzťahu k stredoškolskému vzdelaniu.

Prieskum REFLEX 2013 obsahoval aj otázky týkajúce sa najvyššieho dosiahnutého vzdelania rodičov, povolania rodičov, typu vyštudovanej strednej školy a úspešnosti na strednej škole v porovnaní so spolužiakmi. Žiaľ, ani jedna z týchto otázok nebola súčasťou slovenského prieskumu Absolvent 2014. Z toho dôvodu môžeme medzi sebou porovnávať len absolventov českých vysokých škôl.

Z porovnania českých a slovenských absolventov českých vysokých škôl je zrejmé, že slovenskí absolventi majú podstatne vzdelanejších rodičov, ktorí boli zároveň zamestnaní na pracovných pozíciách spojených s vyššou úrovňou sociálno – ekonomického statusu, než českí absolventi. Slovenskí absolventi mali v takmer 55 % prípadov aspoň jedného rodiča vysokoškolača, zatiaľ čo českí absolventi iba v 39 % prípadov. V čase, keď mali absolventi 15 rokov, bol priemerný sociálno – ekonomický status povolania rodičov – vyjadrený ISEI¹⁴ v prípade Slovákov takmer 58 bodov, zatiaľ čo u Čechov necelých 54 bodov. Ešte väčší

¹⁴ISEI alebo Medzinárodným indexom sociálno – ekonomického statusu povolání (International Socio-Economic Index), ktorý je kontinuálnym ukazovateľom slúžiacim na meranie spoločenského postavenia (statusu) človeka na základe jeho povolania (occupation). ISEI nepracuje s prestížou povolania, zaujíma ho iba vzťah medzi vzdelaním respondenta, jeho povolaním a pracovným príjmom. V tejto analýze je použitá najnovšia verzia ISEI-08, ktorá bola vytvorená pod novou Medzinárodnou štandardnou klasifikáciou povolání (International Standard Classification of Occupation) ISCO 08, použitou aj v prieskume REFLEX 2013. Hodnoty ISEI sa pohybujú v rozmedzí 10 až 90. Nová verzia ISEI (staršia verzia sa vzťahovala k staršej verzii klasifikácie povolání ISCO 88) bola vytvorená na základe databázy asi 200 tisíc osôb (mužov i žien) z mnohých krajín sveta, o ktorých bola známa informácia o ich vzdelaní, povolaní a príjmoch z niekoľkých kôl prieskumov medzinárodného sociologického programu International Social Survey Programme (ISSP) z rokov 2002 – 2007. Podrobnejšie o vzniku tejto klasifikácie, vrátane prevodníka medzi ISCO 08 a ISEI 08 viď <http://www.harryganzeboom.nl/ISCO08/index.htm>. V tomto prípade se berie do úvahy ISEI toho rodiča, ktorý vykonával povolanie s vyšším sociálno-ekonomickým statusom.

rozdiel je však medzi Slovákami, ktorí zostávajú v Českej republike, alebo odchádzajú do zahraničia a tými, ktorí sa vracajú na Slovensko. Tí, čo zostávajú mimo Slovenskej republiky, majú vo viac ako 60 % prípadov aspoň jedného rodiča vysokoškolača a ISEI ich rodičov je vyššie ako 60 bodov. Tí, čo sa naopak na Slovensko vracajú, majú rodiča s vysokoškolským vzdelaním len v necelých 44% prípadov a ISEI ich rodičov je pod hodnotou 54 bodov.

Tabuľka č. 4: Mobilitné toky slovenských a českých absolventov českých vysokých škôl a ich sociálne a vzdelávacie charakteristiky

REFLEX 2013 - Absolventi českých vysokých škôl		Podiel absolventov s rodičmi s VŠ	ISEI rodičov	Podiel, ktorý vyštudoval Gymnázium	Podiel nadpriemerných študentov na SŠ
Slováci pracujúci	v SR	43,9%	53,5	51,7%	80,6%
	v ČR	61,3%	60,7	76,5%	88,2%
	v zahraničí	62,2%	60,6	88,8%	86,0%
	celkom	54,6%	57,9	67,9%	85,1%
Česi pracujúci	v ČR	38,5%	53,6	48,5%	69,0%
	v zahraničí	50,7%	58,7	63,6%	71,8%
	celkom	39,0%	53,8	49,1%	69,1%
celkom		39,5%	53,9	49,8%	69,7%

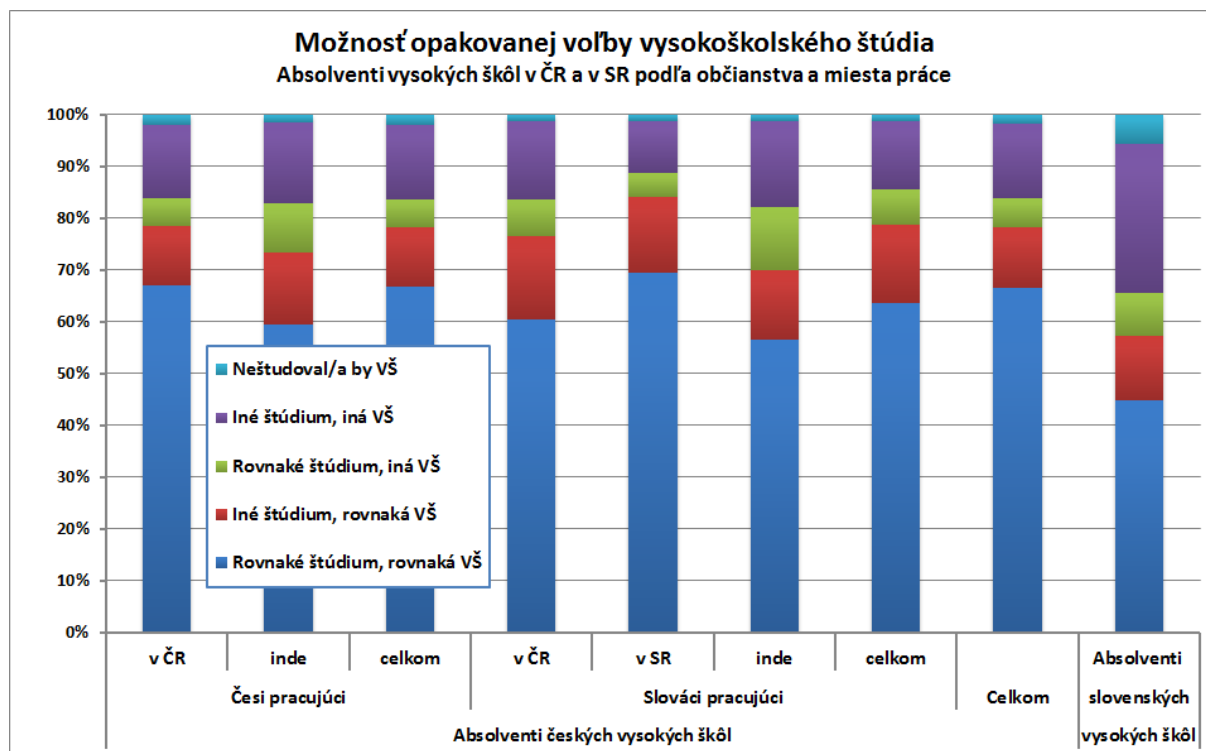
Zdroj: vlastné výpočty z dát prieskumu REFLEX 2013

Výrazné rozdiely možno pozorovať aj v prípade štúdia strednej školy. Slováci, ktorí odchádzajú do zahraničia, absolvovali v takmer 90 % prípadov gymnázium. Tí, čo zostali po absolvovaní vysokej školy v Českej republike, absolvovali gymnázium v približne troch štvrtinách prípadov. V prípade Čechov a Slovákov, ktorí sa vrátili na Slovensko je tento podiel cca 50%. V tomto ohľade zohráva samozrejme výraznú úlohu vyštudovaný odbor. Napríklad absolventi technických odborov vysokých škôl predtým podstatne častejšie študovali na strednej odbornej škole alebo strednom odbornom učilišti.

Posledná premenná hovorí o úspešnosti absolventov vysokých škôl na ich strednej škole. Respondent mal v dotazníku posúdiť, ako bol na strednej škole úspešný v porovnaní s jeho spolužiakmi. V rámci odpovede mal možnosť vybrať si z 5 – bodovej škály, pričom 1 znamená oveľa lepší a 5 oveľa horší ako moji spolužiaci. Na základe týchto odpovedí bol vypočítaný podiel nadpriemerných študentov, alebo študentov, ktorí odpovedali na otázku odpoveďou 1 – oveľa lepší, alebo 2 – skôr lepší. Týmto spôsobom odpovedalo až 85 % slovenských absolventov českých vysokých škôl, čo naznačuje, že na českých vysokých školách študujú (merané ich optikou vnímania) tí najlepší študenti slovenských stredných škôl. Pre porovnanie, v priemere všetkých českých absolventov bolo nadpriemerných študentov stredných škôl len okolo 70 %. V tomto ohľade nie sú medzi slovenskými absolventmi výrazné rozdiely z hľadiska ich mobilitného správania po absolvovaní vysokej školy. Avšak, u Slovákov, ktorí sa vrátili na Slovensko bol výskyt nadpriemerných študentov stredných škôl o 8 % bodov nižší, ako u tých, ktorí zostali v Českej republike.

Zaujímavé je tiež pozrieť sa na to, ako boli absolventi vysokých škôl spokojní so svojim štúdiom. Túto spokojnosť do značnej miery vyjadruje hypotetická otázka, či, v prípade, ak by

sa opäť mohli rozhodnúť, by absolventi zvolili štúdium na rovnakej škole a v rovnakom študijnom programe¹⁵. Podľa toho, ako sa absolventi vyjadrujú o možnom opakovaní voľby vysokoškolského vzdelania môžeme usudzovať, že ich výpoveď predstavuje komplexné vyjadrenie spokojnosti s absolvovaným štúdiom. V tomto hodnotení zároveň zohľadňujú svoju už niekoľkoročnú skúsenosť na trhu práce.

Zdroj: vlastné výpočty z dát prieskumu REFLEX 2013 a Absolvent 2014

Všeobecne sa javí, že absolventi českých vysokých škôl sú s voľbou svojho štúdia oveľa spokojnejší ako absolventi slovenských vysokých škôl. Ten istý študijný program na rovnakej škole by si zvolilo iba 45 % absolventov slovenských vysokých škôl, ale až 67 % absolventov českých vysokých škôl. Rovnakú vysokú školu (aj keď napr. iný študijný program) by si zvolilo o 20 % viac absolventov českých vysokých škôl, než slovenských. Ide teda o skutočne zásadný rozdiel, ktorý poukazuje na výraznú nespokojnosť absolventov so slovenskými vysokými školami. Zásadný rozdiel medzi českými a slovenskými absolventmi českých vysokých škôl nie je. Ako najspokojnejší sa javia slovenskí absolventi, ktorí sa po štúdiu na českej vysokej škole vrátili na Slovensko. Tí by si v 84 % zvolili štúdium na rovnakej vysokej škole. Ich spokojnosť možno pramení práve z porovnania svojich študijných skúseností so skúsenosťami kolegov zo slovenských vysokých škôl, s ktorými sa stretávajú na trhu práce. Rovnaký efekt, ale v opačnom garde, vedie zrejme k o niečo nižšej spokojnosti s voľbou štúdia u českých absolventov vysokých škôl, ktorí odišli za prácou do zahraničia. Stretávajú sa tam s absolventmi mnohých iných zahraničných vysokých škôl a na

¹⁵Konkrétne znenie otázky bolo: Keby ste si mali možnosť znovu slobodne zvoliť, vybrali by ste si rovnaký študijný program na rovnakej škole? Respondenti mohli odpovedať piatimi možnými spôsobmi: áno; nie, iný študijný program na rovnakej škole; nie, rovnaký študijný program na inej škole; nie, iný študijný program na inej škole; nie, rozhodol/a by som sa vôbec neštudovať.

základe tohto porovnania už štúdiom, ktoré absolvovali, nevnímajú tak pozitívne, ako kolegovia, ktorí možnosť uvedeného porovnania nemajú.

3.4 Uplatnenie absolventov vysokých škôl na trhu práce

Spokojnosť s voľbou štúdia úzko súvisí s profesijným úspechom, čiže s tým, ako sa absolventovi podarilo uplatniť na trhu práce. Uplatnenie absolventov vysokých škôl na trhu práce možno opísať a hodnotiť pomocou viacerých indikátorov. Do úvahy sú často brané len objektívne merítka, ako je napríklad zamestnanecký status, alebo výška príjmu. Takéto prístupy však do istej miery ignorujú, že absolventi majú o svojej pracovnej kariére rôzne predstavy, rozdielne hodnoty a preferencie, v rámci ktorých hrajú významnú úlohu aj ďalšie faktory, ako je napríklad miera autonómie pracovného miesta, istota pracovného miesta, možnosť ďalej sa rozvíjať a podobne.

Pre hodnotenie uplatnenie absolventov na trhu práce podľa toho, kde študovali a kde následne hľadali uplatnenie, bolo z dát prieskumu REFLEX 2013 a do istej miery i z dát prieskumu Absolvent 2014 vybraných a zrátaných celkovo sedem indikátorov. K tomu bol zrátaný aj jeden súhrnný ukazovateľ, ktorého úlohou bolo celkové obsiahnutie uplatnenia absolventov na trhu práce.

Prvým ukazovateľom uplatnenie absolventov na trhu práce je miera ich nezamestnanosti. Ide o podiel nezamestnaných voči ekonomicky aktívnym¹⁶. Fakt, či je absolvent zamestnaný (alebo presnejšie povedané pracujúci, zahŕňame aj podnikateľov a SZČO), je samozrejme základnou podmienkou dobrého uplatnenia.

Druhým ukazovateľom uplatnenia absolventov na trhu práce je príjem. Ide o celkový priemerný hrubý mesačný príjem, vrátane odmien a nadčasov z hlavného zamestnania a tiež zo všetkých ostatných zamestnaní alebo zárobkových činností. Príjem je najlepším ukazovateľom hodnotenia absolventov na trhu práce.

Tretím ukazovateľom uplatnenia absolventov na trhu práce je sociálno – ekonomický status vykonávaného povolania. Ten je meraný pomocou ISEI, ktorý je podrobne popísaný v časti o rodinnom zázemí absolventov.

Podobnú problematiku ako index ISEI rieši aj otázka, či absolvent vo svojom prvom zamestnaní pracoval na pozícii, ktorá zodpovedala úrovni jeho vzdelania. Ide o otázku, ktorá sa zameriava na zistenie najvhodnejšieho vzdelania pre vykonávanú pracovnú pozíciu. Rozdiel samozrejme spočíva v tom, že v tomto prípade ide o subjektívne hodnotenie respondenta.

V ideálnom prípade by mal absolvent vykonávať prácu, ktorá zodpovedá úrovni jeho vzdelania. V realite sa to samozrejme darí len do určitej miery. Absolvent odpovedal v dotazníku na otázku, akú úroveň vzdelania (tj. SŠ a nižšia, VOŠ, Bc., Mgr., PhD.) považuje za najvhodnejšiu pre prácu, ktorú vykonával vo svojom prvom zamestnaní. Táto – najvhodnejšia úroveň vzdelania bola potom porovnaná s úrovňou vzdelania, ktoré sám absolvent dosiahol (Bc., Mgr., PhD.).Vďaka tomu sa zistilo, či absolvent pracoval na pozícii,

---

¹⁶*Ekonomicky aktívni absolventi, sú tí, ktorí pracujú, alebo sú zamestnaní.*

pre ktorú je najvhodnejšia úroveň vzdelania nižšia, rovnaká, alebo vyššia ako ním najvyššie dosiahnutá.

V nasledujúcej analýze sa potom pracuje s podielom absolventov, ktorí vo svojom prvom zamestnaní pracovali na pozícii, pre ktorú je najvhodnejší stupeň vzdelania rovnaký alebo vyšší, ako absolventom dosiahnutá úroveň vzdelania.

Piaty ukazovateľ uplatnenia absolventov na trhu práce sa týka zhody medzi odborom vzdelania a odborom práce. Absolventi mali odpovedať na otázku, aký odbor považujú za najvhodnejší pre výkon svojej práce. Bolo možné odpovedať jednou zo štyroch možností: 1. výlučne vyštudovaný odbor, 2. vyštudovaný alebo príbuzný odbor, 3. úplne iný odbor, nie je potrebná osobitná odborová špecializácia. Podiel pracujúcich vo vyštudovanom odbore je potom spočítaný ako podiel tých, čo odpovedali možnosťou 1. alebo 2. Fakt, či absolventi vykonávajú vo svojom zamestnaní prácu zodpovedajúcu vyštudovanému odboru, je veľmi podstatný. Ak totiž človek pracuje v zamestnaní, ktoré nezodpovedá odboru jeho štúdia, nie sú jeho nadobudnuté schopnosti dostatočne využité.

Využitie znalostí a zručností vo vykonávanej práci rieši predposledný ukazovateľ. Bol zisťovaný pomocou otázky: "Do akej miery sú Vaše vedomosti a zručnosti v súčasnej práci využité?" Odpovede boli na škále od 1 (vôbec nie) po 5 (vo veľkej miere). Pre účely nasledujúcich analýz sú tieto hodnoty prevedené na percentá, kedy 1 = 0%, 2 = 25% až 5 = 100%. Výsledkom je miera využitia znalostí a zručností.

Posledným ukazovateľom uplatnenia na trhu práce je miera spokojnosti s vlastnou prácou. Otázka týkajúca sa spokojnosti znela: "Ako ste s Vašou súčasnou prácou spokojný/á?" Respondenti mohli odpovedať na päťbodovej škále od ponuky 1 – veľmi nespokojný/á po veľmi spokojný/á– 5. Pre účely nasledujúcich analýz sú tieto hodnoty prevedené na percentá, kedy 1 = 0%, 2 = 25% až 5 = 100%. Výsledkom je miera spokojnosti s prácou.

Hodnotenie spokojnosti v zamestnaní možno považovať za jeden z veľmi dôležitých kumulatívnych indikátorov, nakoľko v sebe zahŕňa spokojnosť s mnohými ďalšími aspektmi zamestnania, ako sú napr. spokojnosť s platom, s pracovnými podmienkami, s využitím vzdelania a znalostí a pod. Respondent v odpovedi na túto otázku vybalansuje voči sebe všetky aspekty, v ktorých sa prejavujú jeho individuálne preferencie ohľadom jednotlivých aspektov zamestnania (pre niekoho je dôležitejšia práca, v ktorej sa teší z dostatočnej autonómie a vyrovná sa tým napríklad nižší plat a pod.). Bohužiaľ, problémom týchto otázok je, že tam, kde sa respondenti vyjadrujú o svojej spokojnosti, sú výsledky väčšiny ľudí mierne nad priemerom a ľudia vyjadrujú názor, že sú v podstate celkom spokojní. Ide však skôr o všeobecnú tendenciu ľudskej psychiky, kde sa do istej miery stráca objektívne posúdenie situácie. Preto väčšinou tieto otázky príliš dobre nediferencujú a ani dáta z výskumu REFLEX 2013 nie sú výnimkou.

Vzhľadom na to, že žiaden z uvedených ukazovateľov nie je schopný zahrnúť všetky aspekty uplatnenia na trhu práce, bol navyše vytvorený jeden súhrnný ukazovateľ, tzv. index uplatnenia na trhu práce. Zjednodušene povedané, index uplatnenia bol vypočítaný ako priemer všetkých vyššie popísaných čiastkových ukazovateľov uplatnenia. Tie však boli najprv štandardizované na normálne rozloženie, plus podľa stupňa vzdelania a počtu rokov od absolvovania, aby neboli ovplyvňované rôznorodosťou štruktúry týchto dvoch charakteristík na rôznych školách, fakultách a odboroch. Pre všetky spomenuté ukazovatele totiž platí, že čím vyššia je úroveň vzdelania a čím dlhšie je absolvent na trhu práce, tým má

v priemere lepšie hodnoty (vyšší príjem, ISEI, využitie vedomostí a zručností a pod.). Výsledný ukazovateľ uplatnenie bol potom opäť štandardizovaný na normálne rozloženie¹⁷.

Výsledky za všetky vyššie definované vzorce mobilitného správania a všetkých osem ukazovateľov uplatnenie na trhu práce sumarizuje nasledujúca tabuľka.

Tabuľka č. 5: Mobilitné toky slovenských a českých absolventov vysokých škôl a ich uplatnenie na trhu práce

REFLEX 2013 - Absolventi českých vysokých škôl		Miera nezamestnanosti	Príjem v EUR	ISEI	Pracujúci v povolani zodpovedaj úcej úrovne	Pracujúci v odbore	Miera využitia znalostí a zručností	Miera spokojnosti v práci	Index uplatnenia na trhu práce
Slováci pracujúci	v SR	7,1%	1030	59,7	83,6%	78,4%	67,3%	73,7%	-0,04
	v ČR	2,5%	1320	69,7	83,1%	84,6%	73,6%	74,0%	0,35
	v zahraničí	14,6%	2582	67,9	87,8%	84,3%	70,3%	78,9%	0,49
	celkom	5,3%	1303	65,7	83,7%	82,2%	70,9%	74,3%	0,21
Česi pracujúci	v ČR	4,6%	1091	61,2	78,3%	78,3%	66,2%	73,5%	-0,01
	v zahraničí	8,0%	2185	59,6	68,2%	68,4%	63,5%	77,1%	0,03
	celkom	4,7%	1128	61,1	78,0%	78,0%	66,1%	73,7%	-0,01
Celkom		4,7%	1135	61,3	78,2%	78,1%	66,2%	73,7%	0,00
Absolventi slovenských VŠ		10,9%	1378	65,3	71,3%	59,6%	n/a	n/a	n/a

Zdroj: vlastné výpočty z dát prieskumu REFLEX 2013 a Absolvent 2014

Najprv sa zameriame na porovnanie absolventov českých a slovenských vysokých škôl. Bohužiaľ toto porovnanie ponúka pomerne rozporuplné výsledky. Absolventi slovenských vysokých škôl majú viac ako dvojnásobnú mieru nezamestnanosti. Tento fakt pomerne dobre korešponduje s pomerom medzi mierami nezamestnanosti za celú populáciu (napr. v roku 2013 bola miera nezamestnanosti v Českej republike približne 7 %, zatiaľ čo v Slovenskej republike približne 14 %). Dosť prekvapivé je však zistenie, že absolventi českých VŠ majú vyšší priemerný príjem i sociálno – ekonomický status povolania. Napríklad priemerné príjmy za celú populáciu sú v Českej republike dlhodobo vyššie ako v Slovenskej republike, aj keď v posledných rokoch sa tento rozdiel znižuje. Podiel vysokoškolákov medzi najmladšími vekovými skupinami je približne rovnaký, takže v tomto ohľade nie je ani jedna populácia vysokoškolákov zvýhodnená. Preto je popravde nutné konštatovať, že toto zistenie nemožno interpretovať inak, ako fakt, že porovnanie na základe dvoch odlišných prieskumov môže byť niekedy problematické¹⁸. Ako príliš vysoký¹⁹ sa javí najmä priemerný príjem absolventov slovenských vysokých škôl, ktorý je takmer 1400 Eur. Dôležité porovnanie medzi absolventmi slovenských vysokých škôl a slovenských absolventov českých vysokých škôl tak de facto nie je možné. Prieskum Absolvent 2014 navyše neobsahoval otázky, ktoré by sa

¹⁷ Predpokladáme, že každý nie je oboznámený s tým, čo je to normálne rozloženie. Pre tieto účely tu snád stačí poznamenať, že hlavným dôvodom prevodu všetkých veličín je, aby boli porovnateľné, teda aby mali rovnaký priemer a rozptyl hodnôt. Zároveň môžeme povedať, že priemer tohto ukazovateľa je 0 a prevažná väčšina pozorovaní (v našom prípade absolventov) sa pohybuje v rozmedzí medzi hodnotami - 2 a 2. V prípade spriemerovaných výsledkov za jednotlivé inštitúcie, odbory, alebo v tejto štúdii vymedzenej skupiny absolventov, je potom rozptyl hodnôt ešte oveľa menší.

¹⁸ Ide napríklad o otázku príjem, ktorá sa v českom prieskume snaží zistiť čiastku v Kč, zatiaľ čo v slovenskom prieskume v €. Rozdielne sú ponúkané intervaly a pod.

¹⁹ Jedno možné vysvetlenie je, že medzi absolventmi slovenských vysokých škôl je pomerne dosť ľudí pracujúcich v zahraničí, čo by výrazne zvyšovalo priemerný príjem. Bohužiaľ však túto informáciu nemáme k dispozícii, a tak ide o obyčajnú špekuláciu, proti ktorej navyše hovorí pomerne vysoká hodnota mediánu príjmu - 1200 EUR. Istú rolu určite bude tiež zohrávať nízky podiel vo vzorke – na trhu práce zvyčajne podpriemerne platených absolventov pedagogických odborov.

pýtali na využitie vedomostí a zručností a tiež na spokojnosť s prácou. Z toho dôvodu nie je možné spočítať celkový index uplatnenia na trhu práce. Zaujímavý je však podstatne nižší podiel absolventov slovenských vysokých škôl pracujúcich v povolaniach, kde sa vyžaduje rovnaká, alebo vyššia úroveň vzdelania, než tá ktorú vyštudovali a na pracovných miestach, v ktorých využívajú svoj vyštudovaný odbor.

Ako si darí Slovákom, ktorí vyštudovali českú vysokú školu? Ak porovnáme tých, ktorí zostali v Českej republike a tých, ktorí sa vrátili na Slovensko, môžeme konštatovať že tí, čo zostali v Českej republike sú na tom výrazne lepšie. Majú podstatne nižšiu mieru nezamestnanosti, výrazne vyšší príjem i úroveň sociálno – ekonomického statusu, častejšie pracujú v odbore a aj preto vo väčšej miere využívajú vo svojom povolaní svoje vedomosti a zručnosti. Zhoda medzi úrovňou dosiahnutého vzdelania a vzdelania, ktoré je požadované v zamestnaní a tiež miera spokojnosti s prácou sú zhruba na rovnakej úrovni. Výsledkom je podstatne vyšší index uplatnenia sa na trhu práce v prípade Slovákov pracujúcich v Českej republike. Výraznú úlohu tu samozrejme zohráva aj odborová štruktúra. Na Slovensko sa vracajú najmä absolventi vzdelávania a športu. Tí vykonávajú najmä pedagogické povolania, ktoré nie sú veľmi dobre platené, ale na druhú stranu ponúkajú uspokojujúcu mieru satisfakcie. Rozdiely v odborovej štruktúre však nevysvetľujú všetky rozdiely, ako napríklad v miere nezamestnanosti, alebo v miere využitia vedomostí a zručností.

Špecifickú skupinu tvoria slovenskí absolventi českých vysokých škôl, ktorí hľadajú uplatnenie mimo Českú republiku aj Slovensko. Veľkú úlohu tu zohráva finančná motivácia, čo sa odráža vo viac ako dvojnásobných príjmoch, než majú ich kolegovia, ktorí zostávajú v Českej republike. Aj napriek tomu, že nevyužívajú svoje vedomosti a zručnosti v tej najvyššej miere, pracujú veľmi často v práci zodpovedajúcej odboru aj úrovni a s vysokým sociálno – ekonomickým statusom. V tomto ohľade sa pomerne výrazne odlišujú od Čechov, ktorí ak hľadajú svoje uplatnenie v zahraničí, sú zrejme motivovaní čisto finančne – v priemere totiž pracujú v oveľa nižšej miere na zodpovedajúcich pozíciách a tak isto menej využívajú svoje znalosti a zručnosti. Slováci, ako sa zdá, mieria v zahraničí na najvyššie pozície, čo je však spojené s veľkou konkurenciou. To zrejme spôsobuje aj pomerne vysokú mieru nezamestnanosti. Celková miera uplatnenia sa na trhu práce – meraná indexom uplatnenia, je jasne najvyššia u Slovákov v zahraničí. Podobne dobre sú na tom aj slovenskí absolventi, ktorí pracujú v Českej republike. Aj keď oproti svojim kolegom zo zahraničia výrazne zaostávajú v priemerných príjmoch, majú oveľa väčšiu istotu zamestnania. Tá je vyjadrená nízkou mierou nezamestnanosti. Uplatnenie českých absolventov je výrazne horšie, čo je samozrejme dané tým, že tu ide o celú populáciu vysokoškolákov všetkých odborov a stupňov vzdelania, zatiaľ čo v prípade populácie slovenských absolventov českých vysokých škôl hľadajúcich si uplatnenie v Českej republike alebo v zahraničí, ide vo svojej podstate o vybranú skupinu tých najambicióznejších a najnadanejších.

4 Slováci v ČR: Odliv mozgov, alebo lacná konkurencia? Oboje!

Populáciu Slovákov na českom trhu práce netvoria len absolventi vysokých škôl. Naopak, môžeme ich rozdeliť do dvoch skupín: prvou sú vysoko kvalifikovaní experti s nadštandardnými platmi, a druhou robotníci, ktorí sú radi, že vôbec majú zamestnanie, a preto zarábajú menej ako Česi.

V Českej republike pracujú okrem miestnych občanov aj cudzinci. Občanov so slovenským štátnym občianstvom tu bolo na konci roka 2014 celkovo 96 222, pričom 41 % z nich malo trvalý pobyt a zvyšných 59 % iný typ pobytu. Štrukturálna mzdová štatistika zachytila údaje o 59,9 tis. zamestnancoch²⁰.

Kým priemerný pracovný príjem (mzda alebo plat) všetkých zamestnaných v Českej republike predstavoval v roku 2014 – 27 002 Kč, Slováci pracujúci v ČR poberali (po očistení od absencií) 30 453 Kč. Aj keď je rozdiel v aritmetických priemeroch (3 451 Kč) vysoký (13 %), po porovnaní stredných miezd (mediány) sa podstatne zmenší (6 %): medián v ČR predstavoval 23 078 Kč, u Slovákov 24 559 Kč. Znamená to tiež, že mzdy Slovákov majú podstatne väčší rozptyl, a to predovšetkým smerom nahor. Z rôznych štatistických triedení je pritom možné zistiť, prečo u nás (niektorí) Slováci zarábajú viac ako Česi.

Jedným z dôvodov prečo Slováci v Českej republike zarábajú v priemere viac, je vyšší počet odpracovaných hodín. V celej českej ekonomike bol v roku 2014 priemerný platený čas 173,7 hodiny za mesiac. U Slovákov to však bolo o 1,8 hodiny viac. Pri prepočte na hodinovú mzdu tak bola mediánová mzda slovenských občanov vyššia už len o 5 %.

Ďalším dôvodom je veľmi rozdielny podiel mužov a žien. Zatiaľ čo medzi sledovanými zamestnancami ČR je podiel žien 44,4 %, medzi slovenskými občanmi predstavujú len 36,4 %. Muži tak tvoria takmer dve tretiny z celkového počtu slovenských pracujúcich v ČR a muži, ako je známe, majú v Čechách aj vyššie mzdy.

Podiel Slovákov medzi pracujúcimi je výrazne diverzifikovaný aj v jednotlivých vekových skupinách (celkový podiel v ČR je 1,7 %). Vo veku 25 – 29 rokov ich je 3,6 % a v skupine 30 – 34 ročných 3,2 %. U starších vekových skupín ich podiel rýchlo klesá – pod dve percentá.

V regionálnom rozložení Slovákov výrazne vyčnieva hlavné mesto a okolie. Zatiaľ čo celkový podiel pracujúcich so slovenským občianstvom v Českej republike je 1,7 %, v Prahe tvorí 3,1 %, v Stredočeskom kraji 2,6 % a Plzenskom kraji (2,1 %). Ide teda o kraje s vyššími príjmami. Najmenej lákavými sú pre slovenských zamestnancov Ústecký (0,5 %) a Karlovarský kraj (0,7 %).

Slováci sa od Čechov podstatne odlišujú aj stupňom dosiahnutého vzdelania. Zatiaľ čo podiel zamestnaných s vysokoškolským vzdelaním predstavuje v ČR 16 %, vysokú školu má každý štvrtý pracujúci Slovák v Čechách. Najčastejším vzdelaním je stredná škola s

²⁰Údaje v tejto kapitole čerpajú z dvoch článkov odborníka Českého štatistického úradu Dalibora Holého – Holý, R., (2015), Slováci zamestnaní v Česku. In: HR kavárna, 9.10.2015, <http://www.hrkavarna.cz/stale-rubriky/spolecnost-a-trendy/slovaci-zamestnani-v-cesku/#.Vk3soL92Gd4> a Holý, R., (2015), Ekonomická migrace ze Slovenska. In: Statistika&My, měsíčník Českého štatistického úradu, 10/2015, <http://www.statistikaamy.cz/2015/10/ekonomicka-migrace-ze-slovenska/>.

maturitou (36 % zamestnancov), u Slovákov pracujúcich v Čechách však prevažujú učňovské školy (33 %). 7,5 % Slovákov pracujúcich v ČR má len základné vzdelanie, pričom celková hodnota v Českej republike je 5,6 %. Teda aj v tomto smere je populácia Slovákov na českom trhu práce rozdelená extrémnejšie.

Podobne nevyrovnané je zastúpenie slovenských zamestnancov v jednotlivých odvetviach českej ekonomiky. Len 0,15% ich pracuje vo verejnej správe. Veľmi malý podiel ich je vo výrobe a rozvođe elektriny, plynu, tepla (0,5%) alebo vo vzdelávaní (0,6%). Naopak vysoký podiel (5,7%) majú Slováci pracujúci v odvetví administratívne a podporné služby, kam patria aj agentúry práce. Mužov – Slovákov tu pracuje dokonca celých 7% a žien 4%. Práve v tejto oblasti nájdeme málo kvalifikovaných pracovníkov. Vysoko nadpriemerné zastúpenie mužov – Slovákov možno nájsť ešte v odboroch informačných a komunikačných činností (3,8%), ktoré sa vyznačujú vysokými mzdami, a tiež v stavebníctve (3%).

Najvýznamnejšiu úlohu v zmysle rozdielov v pracovných príjmoch (mzdy a platy) má odlišná štruktúra povolání Slovákov pracujúcich v ČR. Na manažérskej pozícii síce pracuje len jedno percento slovenských zamestnancov, tí však majú v priemere o 63 % vyššiu mzdu, než je celkový priemer (týka sa to tak mužov i žien). So Slovákmi sa skôr stretnete buď v pozíciách špecialistov (12 tis. osôb), alebo naopak v robotníckych profesiách (28,5 tis.). Nízky podiel Slovákov je medzi technickými pracovníkmi, úradníkmi alebo v službách a predaji. Zatiaľ čo medzi robotníkmi sa mzdy Slovákov nijako nevymykajú normálu, stredná mzda u špecialistov je o 29% vyššia ako celkový medián.

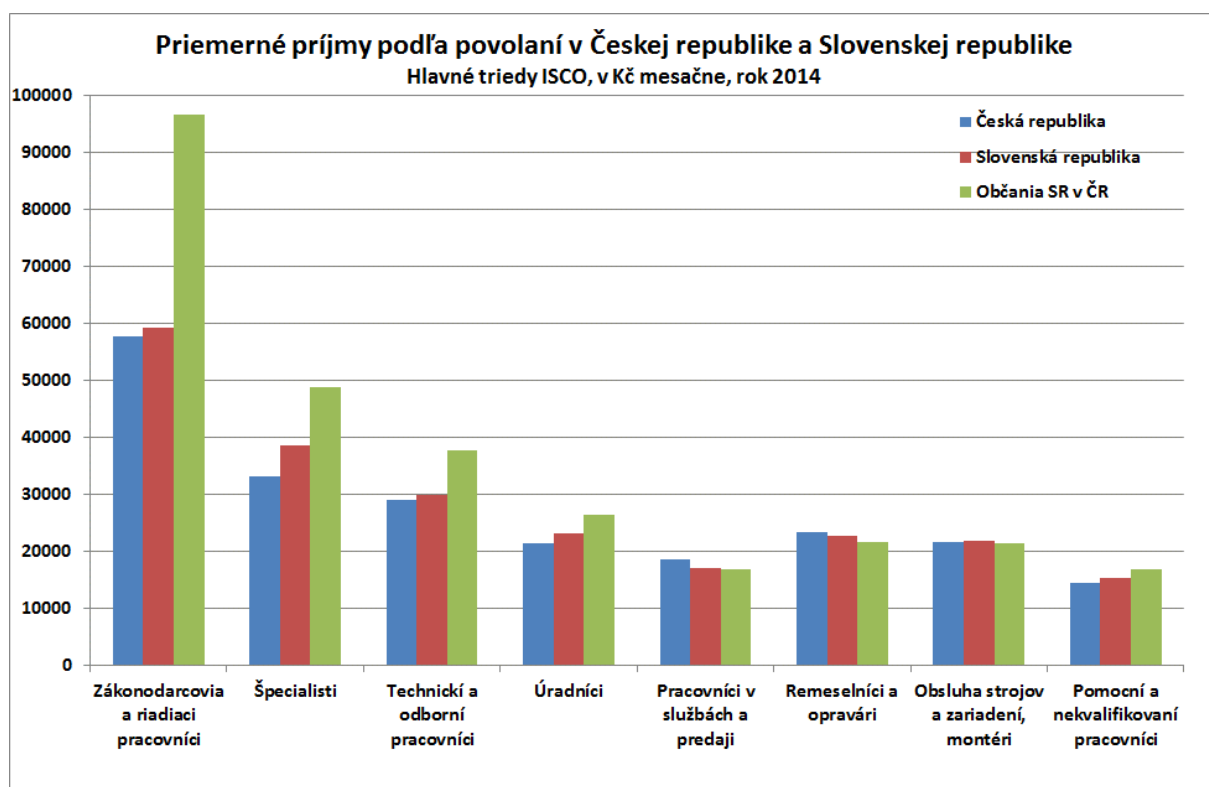
Mzdy na Slovensku sú zhruba rovnako vysoké ako v Čechách, už sme však upozornili, že niektorí Slováci zarábajú u nás podstatne viac. Záleží pritom hlavne na povolaní aké vykonávajú, a na tom, ako je oceňované. Z dostupných dát a informácií je zrejmé, že migrácia Slovákov za prácou do Česka má dvojaký charakter. Kým prvý typ možno ľudovo nazvať "lacnou konkurenciou českým robotníkom", tú druhú môžeme označiť ako "odliv mozgov" zo Slovenska.

Prvý typ migrácie za prácou je tlačný vyššou nezamestnanosťou na Slovensku, teda predovšetkým nedostatkom možností uplatnenia sa a týka sa prevažne nekvalifikovaných ľudí. Tí potom v ČR dostávajú mzdu, ktorá je typická pre dané miesto, prípadne aj nižšiu. Je to typické pre agentúrnych pracovníkov, ktorí sú (nediferencovane) zaraďovaní do odvetví administratívy a podporných činností.

Druhý typ migrácie sa naopak týka vysoko cenených kvalifikovaných expertov, ktorí sú do ČR presunutí, a to na najlepšie platené miesta, kde je nedostatok pracovnej sily. S týmto typom migrácie je v súlade typický slovenský pracujúci v ČR – z hľadiska jeho odlišností od českej pracujúcej populácie (ide o výsledky diskriminačnej analýzy). Typický slovenský občan na českom pracovnom trhu je muž krátko po 30 – tke s vysokoškolským vzdelaním, ktorý pracuje v Prahe, v kvalifikovanom povolaní, kratšie ako 4 roky.

5 Slováci v kvalifikovaných povolaniach na českom trhu práce

Práve druhý typ migrácie Slovákov do Českej republiky sa výrazne týka absolventov vysokých škôl. Preto je potrebné dôkladnejšie ho preskúmať, rovnako ako dôsledky, ku ktorým vedie. Pre získanie podrobnejšieho obrazu o štruktúre Slovákov v druhom type migrácie na český pracovný trh je možné porovnať ich zárobky v Českej republike a na Slovensku. K tomu dobre poslúži podobná štruktúrna štatistika Českého štatistického úradu a Štatistického úradu SR. Podľa nej bola v roku 2014 celková priemerná mzda na Slovensku 964 eur (26 542 Kč). Táto hodnota je len o niečo nižšia ako porovnateľná priemerná mzda v Českej republike (27 002 Kč), zároveň je však o štyritisíc korún nižšia, ako priemerná mzda Slovákov v Českej republike.

Zdroj: štruktúrna mzdová štatistika ČSÚ a ŠÚ SR, Holý(2015)²¹

Najzreteľnejší rozdiel je medzi príjmami (platy alebo mzdy) nevelkého počtu Slovákov medzi riadiacimi pracovníkmi (na manažérskej pozícii pracuje len asi 1 % Slovákov – zo všetkých pracovníkov v takýchto pozíciách na českom trhu práce), ktorých mzda je o 63 % vyššia, ako celkový priemer, a týka sa to ako mužov, tak aj žien. Napríklad zastúpenie slovenských občanov vo vrcholovom vedení spoločností (firiem a ďalších organizácií) je síce minimálne

²¹Holý, R., (2015), *Ekonomická migrace ze Slovenska*. In: *Statistika&My*, měsíčník Českého statistického úradu, 10/2015, <http://www.statistikaamy.cz/2015/10/ekonomicka-migrace-ze-slovenska/>.

(0,8% z celku), ale ich mediánová mesačná mzda (226 706 Kč) je skoro päťnásobkom celkového mediánu na týchto pozíciách. Aj v ďalších vysokých funkciách dosahuje vysoko nadštandardné, až extrémne zárobky len malý počet Slovákov. Je zároveň jasné, že zamestnávateľia neodmeňujú týchto ľudí takto horibilne kvôli ich štátnemu občianstvu, ale pre výnimočné výsledky, ktoré firmám prinášajú. Nejde však o kvantitatívne významnú časť slovenskej migrácie za prácou do Českej republiky.

Pri detailnom pohľade na jednotlivé, početnejšie zastúpené, konkrétne povolania (4. úroveň klasifikácie povolání ISCO) sa ukazuje, že Slováci sa vo vysokej miere uplatňujú na českom trhu práce napríklad ako praktickí lekári (12,5% zo všetkých osôb v tomto povolaní na českom trhu práce) a lekári špecialisti (7,1%); ich mzdy však v tomto prípade nepresahujú bežnú mzdu v danom povolaní v ČR. Zato v ďalšej silnej skupine kvalifikovaných povolání, ktorou sú programátori počítačových aplikácií (6,2% z celku v ČR), systémoví analytici (5%) a systémoví administrátori, či správcovia počítačových sietí (3,8%), sú mzdy Slovákov výrazne nadpriemerné: napríklad Slováci medzi systémovými analytikmi zarábajú 66 303 Kč, pričom celkový priemer na českom trhu práce je "iba" 47 471 Kč mesačne.

Pomerne vysoký podiel Slovákov je tiež medzi inžiniermi elektronických komunikácií (vrátane rádiokomunikácií) (5,6 %); ich mzda je 49 206 Kč, teda o 4 500 Kč viac ako je priemer všetkých osôb v tomto povolaní všetkých týchto zamestnancov v ČR. U iných vysokoškolských povolání, v ktorých sú však Slováci už menej zastúpení, to platiť nemusí. Napríklad platy učiteľov na vysokých školách (s podielom 3 %) sú mierne pod celkovým českým priemerom, rovnako ako platy fyzikov a astronómov (s podielom 3,1 %).

6 Zhrnutie a závery

Slovensko stále výraznejšie zápasí s fenoménom tzv. úniku mozgov (z anglického brain drain). Znamená to, že vysoký počet vzdelaných a kvalifikovaných ľudí, odchádza do zahraničia a z rôznych dôvodov dávajú vo svojej pracovnej kariére, alebo dokonca už vo svojom vysokoškolskom štúdiu prednosť iným, väčšinou ekonomicky vyspelejším krajinám.

Presun vedomostí a schopností do hostujúcej krajiny je pre krajinu pôvodu veľkou stratou, nakoľko sú kvalitné ľudské zdroje považované za jeden z hlavných motorov ekonomického rastu. Odliv mozgov je tak z ekonomického hľadiska chápaný ako únik kapitálu. Negatívne je pociťovaný najmä vtedy, ak ide o odchod ľudí, ktorí by pre krajinu svojho pôvodu predstavovali v rozhodujúcich ekonomických sektoroch a povolaniach nositeľov vysokej pridanej hodnoty. A samozrejme aj vtedy, ak opúšťajú svoju krajinu v najproduktívnejšej fáze ekonomického života.

Nejde však len o ekonomické dôsledky. Odchod väčšieho počtu najnadanejších a najschopnejších ľudí do zahraničia má dlhodobé negatívne dopady na intelektuálny potenciál a možnosti rozvoja spoločnosti, ako aj na celkový politický, sociálny a kultúrny život krajiny. Dopady dvoch rozsiahlych vln emigrácie v roku 1948 a v roku 1968 na život v Československu sú toho dodnes bolestným príkladom.

Hlavnou a najčastejšou motiváciou migrácie za prácou býva zvýšenie príjmu. Častým dôvodom, a to najmä pri vysoko kvalifikovaných alebo vedeckých pracovníkoch, môžu byť aj: vyššia úroveň technického zázemia v cieľovej krajine; vyššia úroveň, zaujímavosť a dynamika kvalifikovanej práce alebo lepšia príležitosť získať významné odborné skúsenosti a dôležité kontakty, či celkovo príjemnejšie životné podmienky.

Zo Slovenska odchádzajú stále častejšie mladí nadaní ľudia už kvôli vysokej škole, alebo v priebehu štúdia. V súčasnosti približne 15 % zo všetkých študentov so slovenským štátnym občianstvom študuje vysokú školu v zahraničí. To je v rámci krajín Európskej únie mimoriadne vysoká hodnota. Odchádzajúci študenti pritom nie sú ani zďaleka nahradení prichádzajúcimi študentmi. Podiel zahraničných študentov, ktorí študujú na slovenských vysokých školách – z celkového počtu ich študentov v rámci krajín EÚ, je naopak podpriemerný a predstavuje len 4,3 % .Tak vysoký rozdiel je medzi počtom odchádzajúcich a prichádzajúcich študentov v krajinách EÚ úplne výnimočný; mobilné správanie vysokoškolských študentov (slovenských aj zahraničných) vypovedá o nízkej atraktivite a limitovanom charaktere slovenského vysokého školstva (často sa v podobných súvislostiach hovorí o voľbe nohami).

Veľmi podobné výsledky prináša aj analýza údajov o mobilite študentov v rámci programu Erasmus. Tá oproti databáze OECD zahŕňa väčší počet krajín Európskeho priestoru vysokoškolského vzdelávania (European Higher Education Area, EHEA). V podobnom ukazovateli, ako v prípade zahraničných študentov, dosahuje Slovensko iba polovičný podiel prichádzajúcich (na slovenské vysoké školy prišlo za štúdiom v rámci programu Erasmus len okolo 1,5 tisíce zahraničných študentov) voči odchádzajúcim (v akademickom roku 2012/2013 naopak vyšlo v rámci Erasmu do zahraničia viac ako 3 tisíc slovenských študentov). Vzhľadom k tomu, že celková bilancia odchádzajúcich a prichádzajúcich je v programe vyrovnaná – 1:1, Slovensko sa z 27 európskych krajín umiestňuje až na predposlednom mieste. Za ním zostáva už len Rumunsko (bližšie pozri už spomínaná podkladová štúdia).

Zahraniční študenti pochádzajúci zo Slovenska sa výrazne koncentrujú predovšetkým na vysokých školách v Českej republike. Zo slovenských študentov, ktorí študujú na vysokých školách v zahraničí, ich v posledných rokoch viac ako dve tretiny študujú práve v Českej republike. Len za desať rokov medzi rokmi 2001 až 2011 sa počet slovenských študentov na českých vysokých školách zvýšil takmer päťnásobne a ich počet v roku 2011 a 2012 predstavoval takmer 25 tisíc. To je približne rovnaký počet študentov, ako má najväčšia slovenská Univerzita Komenského v Bratislave. Hoci sa po roku 2011 trend absolútneho rastu počtu slovenských študentov v ČR zastavil, stále rastie nielen ich podiel medzi všetkými študentmi českých vysokých škôl, ale hlavne sa stále zvyšuje ich podiel voči všetkým študentom slovenských vysokých škôl.

V ďalších krajinách (okrem Českej republiky) počty slovenských študentov v posledných rokoch väčšinou skôr stagnujú alebo klesajú. Výrazne sa zvyšovali vo Veľkej Británii, ale po razantnom náraste anglického školného (od roku 2012) sa znížili aj tam. V posledných rokoch študuje najviac Slovákov na maďarských, rakúskych a britských vysokých školách; ich počty sa však pohybujú len okolo desiatiny tých, ktorí sú zapísaní na vysokých školách v Českej republike. Napriek tomu si treba uvedomiť, že na vysokých školách v ďalších krajinách študuje viac študentov ako na celej Ekonomickej univerzite v Bratislave.

V posledných rokoch sa na štúdium na slovenských vysokých školách hlási cca. 13 tisíc Slovákov a približne polovica z nich je prijatá. Medzi slovenskými maturantmi, uchádzajúcimi sa o štúdium v Českej republike je najväčší záujem o ekonomické, lekárske a IT (informačné technológie) odbory. Na české vysoké školy pritom smerujú najmä tí najlepší slovenskí maturanti. Ide hlavne o absolventov slovenských gymnázií, ktorí vo svojej triede patrili k najlepším, a ich silné a podporujúce rodinné zázemie im štúdium v zahraničí nielen umožnilo, ale ich k nemu aj motivovalo.

Potvrdzujú to aj závery výskumu študijných predpokladov medzi maturantmi, ktorý na slovenských stredných školách realizovala v roku 2014 testovacia spoločnosť SCIO. Napríklad z desiatiny najlepších slovenských maturantov (z horného decilu maturantov s najvyššími študijnými predpokladmi) ich 70 % uvažuje o štúdiu v Českej republike (10 % si podáva prihlášku len na českú vysokú školu a ďalších, takmer 60 % na českú i slovenskú školu; iba 30 % z najlepšej desiatiny maturantov podáva prihlášku len na slovenskú vysokú školu). Výrazne najlepšie študijne disponovaní sú tí slovenskí maturanti, ktorí smerujú na české vysoké školy, konkrétne na IT odbory, ale aj na lekárske, technické a prírodovedné odbory.

Na Slovensku síce niekoľko rokov počet študentov vysokých škôl pomerne rýchlo rástol, no v roku 2008 došlo k zlomu a od tej doby prudko klesá. Je to spôsobené nie len demografickými faktormi, ale taktiež zvyšujúcou sa obľubou štúdia v zahraničí – najmä v Českej republike. Okrem praktického finančného vplyvu, spôsobeného vzájomnou dohodou medzi Českou a Slovenskou republikou o bezplatnom vysokoškolskom štúdiu pre študentov týchto krajín a tiež vďaka nepatrnej jazykovej bariére, či spoločnej histórii a podobnej kultúre, hrá významnú úlohu aj silné presvedčenie slovenských uchádzačov o vysokoškolské štúdium, že školy v Českej republike sú kvalitnejšie a ich štúdium tak poskytuje lepšie predpoklady pre následné uplatnenie sa na trhu práce doma i v zahraničí.

Potvrdzujú to napokon aj skúsenosti absolventov a ich odpovede na otázku, ako by sa rozhodovali, keby mali možnosť opakovať svoju voľbu štúdia na vysokej škole. Zatiaľ čo rovnaké štúdium na tej istej vysokej škole by opakovali dvaja z troch slovenských absolventov českých vysokých škôl (Výskum *Uplatnění absolventů českých vysokých škol Reflex 2013*), v prípade ich kolegov zo slovenských vysokých škôl (Výskum uplatnenie absolventov slovenských vysokých škôl Absolvent 2014), by tak neurobila ani polovica.

Úspešnosť slovenských absolventov českých vysokých škôl súvisí do značnej miery s ich mobilným správaním po ukončení štúdia. Na Slovensko sa ich vracia menej ako polovica, pričom ide najmä o absolventov pedagogických a niektorých technických odborov. V Čechách sa uplatňujú pomerne dobre, približne na rovnakej úrovni ako českí absolventi hľadajúci uplatnenie v Českej republike. Oproti ostatným Slovákom, ktorí vyštudovali v ČR a zostávajú v zahraničí (v ČR alebo inde), však zaostávajú.

V Českej republike zostáva necelá polovica Slovákov, ktorí tam absolvovali, predovšetkým v prírodovedných, právnických a zdravotníckych (lekárskych) odboroch. Títo absolventi majú veľmi dobré uplatnenie, príjmy a pracujú v kvalifikačne náročných pozíciách, kde vo vysokej miere využívajú svoje vedomosti a zručnosti a hlavne majú nízku mieru nezamestnanosti.

Mimo hraníc Českej i Slovenskej republiky si hľadajú uplatnenie najmä absolventi humanitných vied, zdravotníckych (lekárskych) a ekonomických odborov. Oproti svojim slovenským kolegom, ktorí zostali v Českej republike, alebo sa vrátili na Slovensko, majú síce neporovnateľne vyššie príjmy, zato však musia čeliť pomerne vysokej nezamestnanosti.

Či už vyštudovali vysokú školu v ČR, alebo niekde inde, je v Českej republike zamestnaných takmer sto tisíc Slovákov (bez SZČO). Populáciu Slovákov na českom trhu práce, ktorá predstavuje približne 2 – 2,5 % celkovej pracovnej sily v ČR, samozrejme netvorí len absolventi vysokých škôl. Naopak, v migrácii Slovákov za prácou do ČR rozlišujeme dva typy zamestnancov: na jednej strane vysoko kvalifikovaní experti s dobrým uplatnením a nadštandardnými zárobkami, a na druhej strane robotníci, ktorí sú často radi, že sú vôbec zamestnaní, a preto zarábajú v tých istých povolaniach rovnako alebo menej ako Česi. Súhrnne majú potom mzdy Slovákov na českom pracovnom trhu podstatne vyšší priemer, ale aj väčší rozptyl než mzdy Čechov. Priemerne zarábajú asi 30,5 tisíca mesačne (priemer za rok 2014), čo je o 3,5 tisíca viac, než poberajú Česi.

Týmto dvom typom migrácie pochopiteľne zodpovedá aj rôznorodá štruktúra z pohľadu vzdelania a vykonávaného povolania. V Českej republike tak pracuje nadpriemerný podiel Slovákov s vysokoškolským vzdelaním na pozíciách špecialistov a vysoko kvalifikovaných odborníkov, a tiež skupina Slovákov „iba“ s výučným listom alebo len so základným vzdelaním, v robotníckych profesiách.

Prvý typ migrácie sa týka vysoko cenených kvalifikovaných expertov, ktorí v ČR pracujú na najlepšie platených miestach, kde je nedostatok pracovnej sily. Tomuto typu migrácie zodpovedá typický Slovák, pracujúci v Českej republike. Ide o muža krátko po 30 – tke s vysokoškolským vzdelaním (zatiaľ čo celkový podiel zamestnaných s vysokoškolským vzdelaním v ČR predstavuje 16 %, vysokú školu má každý štvrtý Slovák pracujúci na českom pracovnom trhu) ktorý pracuje v Prahe, v kvalifikovanom povolaní, kratšie ako 4 roky.

Na českom trhu práce sa Slováci s vysokoškolským vzdelaním uplatňujú hlavne ako praktickí lekári (12,5 % zo všetkých osôb v tomto povolaní na českom trhu práce) a lekári špecialisti (7,1 %); ich mzdy však v tomto prípade nepresahujú štandardnú mzdu v danom povolaní v Českej republike. Zato v ďalšej silnej skupine kvalifikovaných povolaní, kam sa radia programátori počítačových aplikácií (6,2 % zo všetkých pracovníkov v tomto povolaní v celej ČR), systémoví analytici (5 %) a systémoví administrátori či správcovia počítačových sietí (3,8 %), majú Slováci výrazne nadpriemerné mzdy.

Druhý typ migrácie za prácou je tlačný predovšetkým vyššou nezamestnanosťou na Slovensku, teda hlavne nedostatkom možností uplatnenia sa a týka sa prevažne nekvalifikovaných ľudí. Tí potom dostávajú v ČR mzdu, ktorá je typická pre dané miesto, prípadne aj nižšiu.

Možno teda zhrnúť, že:

1. v Českej republike študuje na vysokých školách približne 25 tisíc, skôr nadpriemerne nadaných slovenských študentov, ďalších viac ako 10 tisíc v iných krajinách. Spolu je to takmer 15 % zo všetkých študentov vysokých škôl na Slovensku.

2. na českom trhu práce sa väčšinou veľmi dobre uplatňuje okolo 30 tisíc Slovákov s vysokoškolským vzdelaním (spolu zamestnanci a SZČO), ktorí predstavujú viac ako 5 % pracujúcich Slovákov s vysokoškolským vzdelaním v SR (medzi mladými absolventmi je pritom tento podiel podstatne vyšší).

Pre Slovensko to však znamená výraznú stratu, nakoľko títo výborní študenti chýbajú na slovenských vysokých školách a veľmi dobrí absolventi zasa v kľúčových sektoroch na pracovnom trhu. Z hľadiska rozsahu to môžeme priblížiť na príklade: študentská populácia na Slovensku je teda vlastne "ochudobnená" o študentov ktorých počet zodpovedá sumárnemu počtu všetkých študentov dvoch popredných bratislavských vysokých škôl: Univerzite Komenského a Ekonomickej univerzite.

Slovenský trh práce je zase "ochudobnený" o približne tri populačné ročníky, väčšinou nadpriemerne kompetentných absolventov vysokých škôl, z ktorých asi dve tretiny pôsobia v Českej republike a tretina v ďalších krajinách. V dôsledku toho je na Slovensku dlhodobý limitovaný rozvoj určitých odvetví. Ako príklad možno uviesť oblasť zdravotníctva; veď slovenskí lekári pôsobiaci len v ČR predstavujú takmer štvrtinu všetkých lekárov v SR.

Je samozrejme možné, že sa v súčasnosti prebiehajúci "odliv mozgov" zo Slovenska postupne sám od seba zníži. Môže k tomu prispieť napríklad postupné približovanie úrovne príjmov medzi absolventmi vysokých škôl na českom a slovenskom trhu práce. Ide však o to, kedy k tomu dôjde, čo medzitým odliv mozgov spôsobí a nakoľko oslabí vývoj slovenskej spoločnosti, ekonomiky i vysokého školstva.

Niektoré krajiny sa snažia takto závažnému riziku predísť a využívajú celý rad nástrojov a opatrení, ako na svoje vysoké školy prilákať nielen svojich nadaných študentov, ale aj talenty z iných krajín sveta. Nejde pritom len o odstraňovanie administratívnych, jazykových a ďalších bariér, ktoré má na Slovensku značné rezervy (viď napríklad správu Európskej komisie z roku 2014 – *Towards a Mobility Scoreboard: Conditions for Learning Abroad in Europe*, v ktorej nie je Slovensko príliš dobre hodnotené), ale takisto o vytváranie atraktívneho a zaujímavého prostredia, ktoré ponúka výborných učiteľov z rôznych krajín sveta, ale aj z praxe, dôstojné prostredie pre realizáciu rozmanitých aktivít vybavené dostatočne modernými technológiami, možnosti zapojiť sa do tvorivej a inovatívnej činnosti rôznych tímov.

Je pritom zrejmé, že sa vzdelávanie na vysokých školách nielen čím ďalej, tým viac globalizuje, ale je aj vystavené stále ostrejšej konkurencii. Okrem iného sa to prejavuje aj v rôznych medzinárodných rebríčkoch vysokých škôl, ktoré majú v globálnej konkurencii naozaj silnú rolu. Slabé postavenie slovenských vysokých škôl v týchto ligových tabuľkách samozrejme k ich príťažlivosti a atraktivite nijako neprispieva. Ciele a metodológie týchto rebríčkov je samozrejme možné kritizovať, faktom však zostáva, že pre rozvoj vysokých škôl, ktoré majú globálnejšie ambície, je postavenie v nich veľmi dôležité. Ambíciou slovenského

vysokého školstva môže byť napríklad snaha priblížiť sa umiestneniu českých vysokých škôl.

Isté riešenia, zamerané predovšetkým na podporu špičkových odborníkov a excelentných výkonov, existujú aj pre prilákanie najúspešnejších absolventov zo zahraničia. Slovensko by mohlo využiť pozitívne skúsenosti podobne zameraných programov v zahraničí, ako sú napríklad český NÁVRAT, alebo ERC.cz, ktoré boli vyhlásené na roky 2012 – 2019.